

Π.3.2.5 Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Γ΄ Γυμνασίου

Τίτλος:

«Μια απροσδόκητη συνάντηση: Καβάφης-Ευριπίδης»

Συγγραφή: ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΔΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Εφαρμογή: ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΔΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Θεσσαλονίκη 2015

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.5. Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας λογοτεχνίας: Βασίλης Βασιλειάδης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνια 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

A. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Μια απροσδόκητη συνάντηση: Καβάφης-Ευριπίδης.

Εφαρμογή σεναρίου

Ιωάννης Κονδυλόπουλος

Δημιουργία σεναρίου

Ιωάννης Κονδυλόπουλος

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική Λογοτεχνία

Τάξη

Γ΄ Γυμνασίου

Σχολική μονάδα

4^ο Γυμνάσιο Σπάρτης «Γιάννης Ρίτσος»

Χρονολογία

Από 26-3-2015 έως 7-5-2015.

Διδακτική/θεματική ενότητα

—

Διαθεματικό

Ναι

Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα

I. Φιλολογικής ζώνης

Αρχαία Ελληνική Γραμματεία

Χρονική διάρκεια

7 ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής.

II. Εικονικός χώρος: Wiki.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Από το αρχικό σενάριο προβλεπόταν οι εξής προϋποθέσεις υλοποίησης:

Για τους μαθητές: να έχουν ολοκληρώσει τη μελέτη της *Ελένης* του Ευριπίδη (ή έστω του μεγαλύτερου τμήματός της) πριν από την έναρξη της εφαρμογής του σεναρίου. Απαραίτητο είναι επίσης να είναι εξοικειωμένοι με τη συνεργασία μέσω ενός Wiki και επιθυμητό με ένα πρόγραμμα σχεδίασης κόμικ.

Για τον εκπαιδευτικό: είναι απαραίτητη η κατοχή γνώσεων Τ.Π.Ε. Α΄ επιπέδου και επιθυμητή η επιμόρφωσή του στη χρήση των Τ.Π.Ε. κατά τη διδακτική πράξη (Επιμόρφωση Β΄ επιπέδου). Απαραίτητο είναι επίσης να μπορεί να διαχειριστεί ο εκπαιδευτικός ένα Wiki.

Για τη σχολική μονάδα: η χρήση των διαδραστικών συστημάτων διδασκαλίας με σύνδεση στο διαδίκτυο κρίνεται επιβεβλημένη. Είναι επίσης καλό να υπάρχει στη σχολική μονάδα διαθέσιμο εργαστήριο πληροφορικής για κάποιες διδακτικές ώρες

Οι παραπάνω προϋποθέσεις είχαν εξασφαλιστεί πριν από τη συγκεκριμένη εφαρμογή.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε στην τάξη.

Το σενάριο στηρίζεται

Ιωάννης Κονδυλόπουλος, *Μια απροσδόκητη συνάντηση: Καβάφης-Ευριπίδης, Νεοελληνική Λογοτεχνία Γ΄ Γυμνασίου*, 2014.

Το σενάριο αντλεί

—

Β. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το σενάριο εκκινεί από τον περίφημο «αγόνα λόγων» Αισχύλου-Ευριπίδη και καταλήγει σε έναν νέο «αγόνα λόγων» Καβάφη-Ευριπίδη. Στόχος να προσεγγίσουν οι μαθητές εκ νέου θέματα με τα οποία ασχολήθηκαν κατά τη μελέτη της *Ελένης* του Ευριπίδη, αυτήν τη φορά όμως μέσω της ποίησης του Καβάφη. Η δημιουργικότητά τους εκφράστηκε κατά τη συνεργατική συγγραφή των διαλόγων ενός κόμικ με πρωταγωνιστές τους δύο ποιητές.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Η συνεξέταση στοιχείων από το έργο δύο ποιητών που δέχθηκαν έντονη κριτική από τους συγχρόνους τους, οι οποίοι δεν μπορούσαν να αντιληφθούν το καινούριο που εκόμιζε ο καθένας από αυτούς με την τέχνη του, παρουσιάζει, κατά τη γνώμη μου, εξαιρετικό ενδιαφέρον. Θεωρήθηκε ότι η συνεξέταση των παραλληλιών ανάμεσα στα έργα, αφενός, του πιο καινοτόμου και αιρετικού από τους τρεις τραγικούς, που κινήθηκε στο περιθώριο μιας πόλεως-κράτους στη χρονική συγκυρία της κάμψευς της δύναμής της, αφετέρου, ενός ποιητή που (συν)κινούνταν μονίμως στο μεταίχμιο εποχών και πολιτισμών, μέσω μάλιστα ενός κώδικα προσφιλούς στους εφήβους, του κώδικα των κόμικς, θα μπορούσε να κινητοποιήσει τους μαθητές και να τους επιτρέψει από τη μία να εμβαθύνουν σε γνώσεις που ήδη είχαν αποκομίσει, από την άλλη να αντλήσουν απαντήσεις για καιρία προβλήματα του παρόντος. Όλα αυτά σε μια διαρκή συνεργασία με τους συμμαθητές τους και τον εκπαιδευτικό, χάρη στις δυνατότητες που προσφέρει το Web 2.0, όχι μόνο για άντληση και αξιοποίηση ψηφιακού υλικού, αλλά κυρίως για ασύγχρονη επικοινωνία κατά τη συνδημιουργία νέου. Η έμφαση δόθηκε, λοιπόν, στη συνεργατική συγγραφή του σεναρίου του κόμικ με στοιχεία που αντλήθηκαν από τα εξεταζόμενα κείμενα και δέχθηκαν την κατάλληλη επεξεργασία και προσαρμογή από τις ομάδες.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Με το σενάριο αυτό επιδιώχθηκε οι μαθητές/μαθήτριες:

- να συνειδητοποιήσουν ότι το νέο, το καινοφανές, το πρωτοποριακό (στις ιδέες, τις στάσεις ζωής ή στον τομέα της δημιουργίας) προκαλεί συχνά την αρνητική κριτική των περισσότερων.
- να ανιχνεύσουν στα έργα των εξεταζόμενων ποιητών στοιχεία που εξακολουθούν να καθορίζουν τη σύγχρονη πραγματικότητα (π.χ. «είναι και φαίνεσθαι», φανατισμός, υποκριτικές σχέσεις, επιφανειακή προσέγγιση των πραγμάτων και κριτική τους).

Γνώσεις για τη λογοτεχνία

Με το σενάριο αυτό επιδιώχθηκε οι μαθητές/μαθήτριες:

- να ανακαλέσουν και να συμπληρώσουν τις γνώσεις τους σχετικά με τον τρόπο που προσέλαβαν οι σύγχρονοί τους το έργο του Ευριπίδη (Αρχαία Ελληνικά),
- να έρθουν σε μια πρώτη επαφή με ένα αρχαίο έργο (*Βάτραχοι* του Αριστοφάνη) στο οποίο διαφαίνεται η αρνητική κριτική που δεχόταν ο Ευριπίδης για το έργο του (Αρχαία Ελληνικά),
- να εμβαθύνουν σε θέματα με τα οποία ήρθαν σε επαφή και κατά τη μελέτη της *Ελένης* του Ευριπίδη (π.χ. «είναι και φαίνεσθαι», ειρωνεία) με οδηγό αυτήν τη φορά την ποίηση του Αλεξανδρινού,
- να γνωρίσουν πτυχές της προσωπικότητας και του έργου του Καβάφη και να πληροφορηθούν την υποδοχή που επιφύλαξε η κριτική σε αυτό,
- να θυμηθούν ότι το λογοτεχνικό έργο είναι μια κατασκευή, που συνομιλεί, μάλιστα, συχνά, με προγενέστερα έργα (διακειμενικότητα).

Γραμματισμοί

Με το σενάριο αυτό επιδιώχθηκε οι μαθητές/μαθήτριες να μπορούν:

- να εντοπίζουν παραλληλίες (κυρίως θεματικές) ανάμεσα σε λογοτεχνικά έργα,

- να συνδημιουργούν υλικό μέσω ενός Wiki,
- να συνθέτουν εργασίες από ικανό αριθμό αξιόπιστων ιστοσελίδων χρησιμοποιώντας τους κατάλληλους όρους,
- να εντοπίζουν υλικό σε δοσμένο κείμενο ή ιστοσελίδα και να το μετασχηματίζουν κατάλληλα (π.χ. υφολογικά) ανάλογα με τις απαιτήσεις του κειμενικού είδους που τους ζητείται,
- να αξιολογούν τις λειτουργίες των τίτλων των *κειμένων* που μελετούν και να επινοούν δικούς τους, δραστικούς και λειτουργικούς.

Διδακτικές πρακτικές

Η εφαρμογή της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου διδασκαλίας, τόσο εντός της τάξης όσο και ασύγχρονα στον εικονικό χώρο ενός Wiki, κρίθηκε απαραίτητη για την υλοποίηση του σεναρίου, καθώς ενδείκνυται για την προσέγγιση των υπό εξέταση παραλληλιών αλλά και για τη συνεργατική συγγραφή των διαλόγων των κόμικς. Με τον τρόπο αυτό προσδοκούσαμε να επιμηκυνθεί ο χρόνος ενασχόλησης των μαθητών με το θέμα.

Η καθοδήγηση προβλεπόταν να είναι φθίνουσα. Για τον λόγο αυτό τα ποιήματα που προτάθηκαν για τη διερεύνηση των υπό εξέταση θεμάτων δεν επιμερίστηκαν στις ομάδες, αλλά αποτέλεσαν ένα κοινό corpus από το οποίο οι μαθητές θα μπορούσαν να επιλέξουν αυτά που θα τους κινητοποιούσαν. Ένας πιο ενεργός ρόλος των μαθητών προτείνεται άλλωστε από τις σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις του μαθήματος της Λογοτεχνίας (Φρυδάκη 2003: 275-294). Τελικά, σε ορισμένες περιπτώσεις οι μαθητές δεν έμειναν σε αυτόν τον κατάλογο, αλλά προχώρησαν μέσω του Συμφραστικού Πίνακα Λέξεων του Καβάφη στην «Ανεμόσκαλα» και σε άλλα ποιήματα.

Επισημαίνεται, τέλος, ότι μια ομάδα των φύλλων εργασίας που αξιοποιήθηκαν κατά τη διδακτική πορεία στόχευε στον αναστοχασμό αναφορικά με τις πρακτικές που επιλέχθηκαν, διατηρούσε όμως, παρά τη χρήση μεταγλώσσας, τον παιγνιώδη χαρακτήρα που διατρέχει τα υπόλοιπα φύλλα εργασίας.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Η ιδέα ενός διδακτικού σεναρίου που στηρίζεται στη συνεξέταση παράλληλων θεμάτων από την ποίηση του Ευριπίδη και του Καβάφη προέκυψε χάρη στη δυνατότητα που παρέιχε στον εκπαιδευτικό το [Πιλοτικό Πρόγραμμα Σπουδών](#) να επιχειρεί με τους μαθητές του καινούριες αναγνωστικές δοκιμές και διαδρομές, να επιλέγει μόνος του τα κείμενα που θα μελετηθούν και να θέτει ο ίδιος τους στόχους για τις γνώσεις και δεξιότητες που προσδοκά να αποκομίσουν από το σενάριό του (φυσικά εντός του πλαισίου του δεδομένου Αναλυτικού Προγράμματος) με δημιουργική, παράλληλα, αξιοποίηση των Τ.Π.Ε.

Διδάσκοντας την *Ελένη* του Ευριπίδη διαπίστωσα ότι στο πολύ αξιόλογο σχολικό εγχειρίδιο δε δίνεται κάποιο κείμενο του Καβάφη ως παράλληλο. Πιστεύοντας, ωστόσο, ότι οι περιπτώσεις του Ευριπίδη και του Καβάφη έχουν αρκετές παραλληλίες, πρότεινα με το σενάριο μία εκ νέου ανάγνωση της *Ελένης* από τους μαθητές της Γ΄ τάξης, που είχαν ολοκληρώσει την μελέτη της τραγωδίας αυτής, στο πλαίσιο του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας, αυτήν τη φορά μέσω κάποιων ποιημάτων του Αλεξανδρινού.

Συμφωνώ επομένως με τον Γιάννη Δάλλα, που πρώτος επισήμανε ότι η ποίηση του Καβάφη είναι κατεξοχήν ευριπίδεια. Αντιγράφω από τη διατριβή του με τίτλο *Ο Καβάφης και η δεύτερη σοφιστική*:

Μολονότι ο Καβάφης ούτε μια φορά δεν αναφέρεται ρητά στον Ευριπίδη, μολαταύτα η ποίησή του, με τα πάθη των ηρώων, τις ακόρεστες φιλοδοξίες και τα καθημερινά τους δράματα, με την καταλυτική της λογική και τη σχετικοκρατία της, με την πολυμήχανη πλοκή και τη στοχαστική συγκίνησή της, είναι προπαντός μια ποίηση ευριπίδεια. Και είναι ευριπίδεια, γιατί είναι κ α ι σοφιστική. (Δάλλας 1984: 88)

Παραπέμπω τέλος στη *δοκιμή* του Σεφέρη με τίτλο «Κ.Π. Καβάφης, Θ.Σ. Έλιοτ· Παράλληλοι», στο πνεύμα της οποίας κινείται και η διδακτική αυτή πρόταση, προσπαθώντας να ανιχνεύσει *παράλληλες* και όχι «επιδράσεις». Υπενθυμίζεται ότι το κείμενο αυτό ξεκινάει ως εξής: «Δεν πρόκειται να υποστηρίξω πως ο Κωνσταντίνος Καβάφης και ο Θωμάς Έλιοτ έχουν δεσμούς επιρροής.» (Σεφέρης 1994: 141).¹

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Στο πλαίσιο της διδασκαλίας του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών Κειμένων από Μετάφραση προτείνεται εναλλακτικά η διδασκαλία της *Ελένης* του Ευριπίδη ή των *Ορνίθων* του Αριστοφάνη, τουλάχιστον έως το τέλος του δεύτερου τριμήνου. Για την υλοποίηση του παρόντος σεναρίου ήταν προαπαιτούμενη η διδασκαλία της τραγωδίας.

Από την άλλη, ας θυμηθούμε ότι η ποίηση του Κ.Π. Καβάφη είναι παρούσα στα σχολικά ανθολόγια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με αρκετά αντιπροσωπευτικά δείγματα, ενώ είναι σχεδόν στο σύνολό της αναρτημένη και σε αξιόπιστους διαδικτυακούς τόπους (διαδικτυακός τόπος του [Αρχείου Καβάφη](#) και «[Ανεμόσκαλα](#)» του ΚΕΓ).

Τέλος, η μελέτη και συνεξέταση παράλληλων χωρίων αποτελεί, ειδικά για τη Γ' τάξη του Γυμνασίου, κομμάτι της διδασκαλίας τόσο στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών από Μετάφραση, όσο και στο μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, αλλά και της τελικής αξιολόγησης.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Δύο είναι οι βασικές συνιστώσες της αξιοποίησης των Τ.Π.Ε. στο σενάριο αυτό: αφενός, το Web 2.0 ως μέσο ασύγχρονης επικοινωνίας των μαθητών με τη χρήση ενός περιβάλλοντος Wiki, αλλά και ως μέσο πρόσβασης σε ψηφιοποιημένο υλικό (εν προκειμένω, στην «[Ανεμόσκαλα](#)» ή στον διαδικτυακό τόπο του [αρχείου Καβάφη](#) και

¹ Βλ. πλέον και τη διδακτορική διατριβή της Ευφροσύνης Κωσταρά, *Καβάφης και Αρχαίο Θέατρο*, Πάτρα 2014, στην οποία εξετάζεται διεξοδικά η παρουσία του αρχαίου θεάτρου στο καβαφικό έργο. Η διατριβή δεν είχε κυκλοφορήσει, όταν συνέγραφα το αρχικό σενάριο.

ιδίως στα ποιήματά του) και αφετέρου, το πρόγραμμα δημιουργίας κόμικ που προτάθηκε να χρησιμοποιηθεί για τη δημιουργική εργασία των παιδιών με στόχο την κινητοποίηση του ενδιαφέροντος και τον τελικό αναστοχασμό της ολομέλειας αναφορικά με τις δυνατότητες ή τους περιορισμούς του μέσου (Πασχαλίδης 2004 [2000]: 169-174).

Επικουρικά χρησιμοποιήθηκαν εφαρμογές γραφείου (επεξεργαστής κειμένου, προβολής παρουσίασης), με τις οποίες άλλωστε είναι εξοικειωμένοι οι μαθητές της Γ' Γυμνασίου.

Κείμενα

Λογοτεχνικά κείμενα εντός σχολικών εγχειριδίων

ΚΝΑ Α' Γυμνασίου:

Κ. Π. Καβάφης, «[Δέσις](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 191. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

ΚΝΑ Β' Γυμνασίου:

Κ. Π. Καβάφης, «[Στην Εκκλησία](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 50. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ. Π. Καβάφης, «[Θερμοπύλες](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 195. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

ΚΝΑ Γ' Γυμνασίου:

Κ. Π. Καβάφης, «[Στα 200 π.Χ.](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 177. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

ΚΝΑ Α' Λυκείου:

Κ. Π. Καβάφης, «[Αλεξανδρινοί βασιλείς](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 39. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ.Π. Καβάφης, «[Ιθάκη](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 27. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ. Π. Καβάφης, «[Ηγεμών εκ δυτικής Λιβύης](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 158. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ.Π. Καβάφης, «[Η σατραπεία](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 20. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ.Π. Καβάφης, «[Νέοι της Σιδώνας \(400 μ.Χ.\)](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 106. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ. Π. Καβάφης, «[Περιμένοντας τους βαρβάρους](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 199. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Λογοτεχνικά κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων

Αριστοφάνους, *Βάτραχοι*. Μτφρ. Θ.Γ. Μαυρόπουλος. Θεσσαλονίκη: Ζήτρος, 2008.

Κ. Π. Καβάφης, «[Αιμιλιανός Μονάη, Αλεξανδρεύς, 628-655 μ.Χ.](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 82. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ. Π. Καβάφης, «[Αννα Κομνηνή](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 110. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ. Π. Καβάφης, «[Απιστία](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 201. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ. Π. Καβάφης, «[Από την σχολήν του περιωνύμου φιλοσόφου](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 118. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ. Π. Καβάφης, «[Ας φρόντιζαν](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 175. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ. Π. Καβάφης, «[Είγε ετελεύτα](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 104. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ.Π. Καβάφης, «[Εις τα περίχωρα της Αντιοχείας](#)», Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 183. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ. Π. Καβάφης, «[Εν δήμω της Μικράς Ασίας](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 140. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ.Π. Καβάφης, «[Εν μεγάλη ελληνική αποικία, 200 π.Χ.](#)» Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 156. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ. Π. Καβάφης, «[Η αρρώστια του Κλείτου](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 139. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ. Π. Καβάφης, «[Η Δυσαρέσκεια του Σελευκίδου](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 35. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ. Π. Καβάφης, «[Μεγάλη συνοδεία εξ ιερέων και λαϊκών](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 143. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ. Π. Καβάφης, «[Ο Δαρείος](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 108. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ.Π. Καβάφης, «[Ο Βασιλεύς Δημήτριος](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 31. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ. Π. Καβάφης, «[Ο Ιουλιανός εν Νικομηδεία](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 128. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ.Π. Καβάφης, «[Τα Άλογα του Αχιλλέως](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 203. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ. Π. Καβάφης, «[Το 31 π.Χ. στην Αλεξάνδρεια](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 131. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ. Π. Καβάφης, «[Υπέρ της Αχαϊκής Συμπολιτείας πολεμήσαντες](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 121. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Κ. Π. Καβάφης, «[Φιλέλλην](#)». Στο *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, 41. Αθήνα: Ίκαρος, 1989.

Υποστηρικτικό υλικό

Ιστοσελίδες

Ανεμόσκαλα [[Συμφραστικός Πίνακας Λέξεων](#) Κ.Π. Καβάφης, [χρονολόγιο](#) και [εργοβιογραφικό σημείωμα](#) (το τελευταίο από τη Μ. Ακριτίδου)] [2-7-2014]

Ιστοσελίδα ΑΠΘ (τμήμα Φιλολογίας): Ξενόπουλος, Γρ. «[Ένας ποιητής](#)». (Πρωτοδημοσιεύτηκε στο περ. *Παναθήναια*, 30-11-1908).

Κ.Π. Καβάφης: [Ο επίσημος διαδικτυακός τόπος του Αρχείου Καβάφη](#). [2-7-2014]

Περσέας: [Αριστοφάνους, Βάτραχοι](#) (το κείμενο στο πρωτότυπο και σε [αγγλική μετάφραση](#)) [2-7-2014]

Ψηφιακό σχολείο: Δραματική ποίηση. Ευριπίδη, [Ελένη](#).

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

1^η ώρα

Για λόγους εξοικονόμησης χρόνου, δέκα λεπτά πριν από το τέλος της προηγούμενης διδακτικής ώρας είχα ενημερώσει τους μαθητές ότι κατά τις επόμενες επρόκειτο να ασχοληθούμε με την απροσδόκητη συνάντηση δύο ποιητών, από τους οποίους ο ένας θα ήταν αρχαίος (για λόγους αύξησης της προσδοκίας, δεν ανέφερα το όνομα κανενός από τους δύο). Κάποιος μαθητής σημείωσε ότι πράγματι αυτός ήταν ένας λόγος για να χαρακτηρίσουμε τη συνάντηση απροσδόκητη, καθώς μάλιστα κατά την τρέχουσα σχολική χρονιά η συνεργασία μας αφορούσε μόνο στο μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Ζήτησα από την ολομέλεια, κατά τις προσεχείς εβδομάδες, να έχει στον νου της τον χαρακτηρισμό αυτόν της συνάντησης, ώστε στο τέλος της εφαρμογής να επανεξετάσουμε αν αυτός επιβεβαιώθηκε από τα επιπλέον στοιχεία που θα είχαν στο μεταξύ προκύψει κατά την ενασχόλησή μας με το συγκεκριμένο σενάριο.

Επιπλέον είχα ζητήσει από τα παιδιά να χωριστούν σε ομάδες, παρεμβαίνοντας διακριτικά στις περιπτώσεις για τις οποίες έκρινα ότι αυτές που θα προέκυπταν δε θα ήταν σχετικά ισοδύναμες μεταξύ τους. Έτσι, όταν ξεκίνησε η πρώτη διδακτική ώρα, είχαμε στη διάθεσή μας περισσότερο χρόνο για την επεξεργασία των φύλλων εργασίας, καθώς οι μαθητές είχαν ήδη καταλάβει τις θέσεις τους, χωρισμένοι σε ομάδες.

Κατά την πρώτη ώρα της εφαρμογής, η ολομέλεια, σε αντίθεση με ό,τι προβλεπόταν στο αρχικό σενάριο, είχε συγκεντρωθεί στην αίθουσα διδασκαλίας.

Αυτό υπαγορεύτηκε από το γεγονός ότι με το συγκεκριμένο τμήμα είχαμε κατ' επανάληψη εφαρμόσει διδακτικά σενάρια και έτσι έκρινα ότι δεν υπήρχε λόγος να ασχοληθούμε με τις εργασίες εργαλειακής χρήσης των υπολογιστών που προέβλεπε το [φύλλο εργασίας α'](#) του αρχικού σεναρίου (αλλά και το [αναστοχαστικό φύλλο @1](#)) που στόχο είχαν να συζητήσουν οι μαθητές ακριβώς για αυτόν τον εργαλειακό χαρακτήρα.

Υπενθυμίζεται ότι το [φύλλο εργασίας α'](#) προέβλεπε καταρχάς να μεταβούν στο σύντομο βιογραφικό σημείωμα για τον τραγικό ποιητή, που παρατίθεται στην [Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας Α', Β', Γ' Γυμνασίου](#) (3. Ευριπίδης, α. Βιογραφικά στοιχεία) και να μεταφέρουν σε ένα πλαίσιο με απλή αντιγραφή-επικόλληση (ή με πληκτρολόγηση, καθώς το κείμενο είναι διαθέσιμο σε μορφή pdf) τα αποσπάσματα της σχολικής γραμματολογίας που σχετίζονται με την υποδοχή του έργου του Ευριπίδη από το αθηναϊκό κοινό (αναφέρονται στις ελάχιστες, αναλογικά, διακρίσεις στους δραματικούς αγώνες, την πλούσια ανεκδοτολογία για τον Ευριπίδη και τη σάτιρα που δέχθηκε ο τραγικός ποιητής από τον Αριστοφάνη). Στόχος αυτής της δραστηριότητας του αρχικού σεναρίου δεν ήταν βέβαια η αναπαραγωγή της –αρκετά προσφιλούς– δεξιότητας «αντιγραφή-επικόλληση», αλλά η ανάδειξη των αδυναμιών της, χάρη στο αναστοχαστικό [φύλλο @1](#). Έκρινα, ωστόσο, περιττή τη συγκεκριμένη δραστηριότητα, μετά τα σενάρια που ήδη είχαμε εφαρμόσει με το συγκεκριμένο τμήμα.

Αρκεστήκαμε λοιπόν στο να διανείμουμε το [φύλλο εργασίας α'](#) με τίτλο «Όταν ξανασυναντήσαμε τον Ευριπίδη», να προβληθεί το συγκεκριμένο απόσπασμα της [Ιστορίας της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας Α', Β', Γ' Γυμνασίου](#) στον διαδραστικό πίνακα και να ακολουθήσει καθοδηγούμενος διάλογος σχετικά με την υποδοχή του έργου του Ευριπίδη από τους συγχρόνους του.

Αφού εντοπίστηκαν τα σχετικά χωρία, ζήτησα από τα παιδιά να εικάσουν, στηριζόμενα στο κείμενο και στις γνώσεις τους από το μάθημα των Αρχαίων, σε ποιους λόγους οφειλόταν η αρνητική στάση της πλειοψηφίας του αθηναϊκού κοινού

απέναντι στον ποιητή. Τα παιδιά είχαν ενημερωθεί από τη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας για τη δυσπιστία των Αθηναίων απέναντι στις ρηξικέλευθες απόψεις του Ευριπίδη, που απηχούσαν σοφιστικές επιδράσεις, σε μια εποχή μάλιστα που ο Πελοποννησιακός πόλεμος έχει κλονίσει τις βεβαιότητες και το ηθικό τους και έτσι και αυτή η δραστηριότητα ολοκληρώθηκε σύντομα.

Στο αρχικό σενάριο προβλεπόταν ολόκληρη η πρώτη διδακτική ώρα να αξιοποιηθεί στην επεξεργασία του [φύλλου εργασίας α΄](#). Κατά την εφαρμογή, επέλεξα να περάσουμε αμέσως στην επεξεργασία του [φύλλου εργασίας β΄](#) με τίτλο «Όταν ο Ευριπίδης συνάντησε τον Αισχύλο» μέσα στην τάξη. Έτσι, διένειμα στους μαθητές αποσπάσματα από τον «αγώνα λόγων» Ευριπίδη-Αισχύλου, που καταλαμβάνει το τρίτο και το τέταρτο επεισόδιο των *Βατράχων* του Αριστοφάνη, καθώς και το [φύλλο εργασίας β΄](#) για να το επεξεργαστούν και να ανακοινώσουν τα πορίσματά τους έως το τέλος της ώρας.

Στον διαδραστικό πίνακα προβλήθηκε το απόσπασμα από την [Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου](#) που αφορά στο συγκεκριμένο έργο (Αριστοφάνης: β. το έργο του, σ. 107) και δόθηκαν διευκρινίσεις σχετικά με τη συνάντηση του Ευριπίδη και του Αισχύλου στους *Βατράχους* του Αριστοφάνη (405 π.Χ.). Υπενθυμίζεται πως στην κωμωδία του αυτή ο Αριστοφάνης ενέπλεξε τους δύο νεκρούς τραγικούς ποιητές, τον Αισχύλο και τον Ευριπίδη, σε έναν *αγώνα λόγων* σχετικά με την τέχνη τους. Συγκεκριμένα, ο Ευριπίδης, που μόλις έχει πεθάνει, κατεβαίνει στον Άδη και διεκδικεί από τον Αισχύλο, που ήδη το κατέχει, το δικαίωμα της δωρεάν στίσιεως στο εκεί Πρυτανείο. Στον αγώνα διαιτητής είναι ο Διόνυσος, που ακούγοντας τα επιχειρήματα καθενός από τους δύο τραγικούς αποφασίζει τελικά ότι νικητής είναι ο Αισχύλος, κάτι που δε μας εκπλήσσει βέβαια, καθώς ο Ευριπίδης ήταν μόνιμος στόχος της σάτιρας του Αριστοφάνη. (Lesky 1985 [1964]: 615-619).

Η κύρια δραστηριότητα αυτού του φύλλου εργασίας είχε ως στόχο να ανακαλέσουν οι μαθητές χαρακτηριστικά του ευριπίδειου έργου, αλλά και στοιχεία για τον βίο του, αφού τα εντοπίσουν αυτήν τη φορά μέσα στο κείμενο του

Αριστοφάνη. Αντί, ωστόσο, να τα καταγράψουν απλώς σε έναν πίνακα, επιλέχθηκε ως δημιουργικότερη η λύση να μιμηθούν τη φωνή του Αισχύλου και του Ευριπίδη και να τα πληκτρολογήσουν σε ένα συννεφάκι, χρησιμοποιώντας το πρώτο ή το δεύτερο ενικό ρηματικό πρόσωπο, επιφέροντας όποιες αλλαγές επιθυμούσαν. Διατηρήθηκε έτσι το στοιχείο προφορικότητας του αριστοφάνειου κειμένου, ενώ οι μαθητές προετοιμάστηκαν –χωρίς ακόμη να το γνωρίζουν– για την κύρια δραστηριότητα του σεναρίου, τη συγγραφή των διαλόγων ενός κόμικς.

Προσδοκώμενα οφέλη από τη συγκεκριμένη δραστηριότητα ήταν: α) η επαφή των μαθητών με αποσπάσματα από ένα ακόμη ενδιαφέρον αρχαίο έργο, που εμπεριέχει μάλιστα στοιχεία λογοτεχνικής κριτικής και μας επιτρέπει να προσεγγίσουμε το ζήτημα της υποδοχής του ευριπίδειου έργου μέσα στα δεδομένα της εποχής του, β) η επαλήθευση όσων συζητήθηκαν προηγουμένως σχετικά με την πρόσληψη του ευριπίδειου έργου, γ) η συνεργατική δημιουργία υλικού, δ) η προσπάθεια δημιουργικής ανάπλασής του, με πρωτοβουλία των μαθητών. Με άλλα λόγια, με την προτροπή να «μεταφέρουμε, αυτούσια ή προσαρμοσμένα στο κατάλληλο ύφος, τα λόγια των δύο ποιητών στο απόσπασμα από τους Βατράχους» δόθηκε στα παιδιά η δυνατότητα να επιλέξουν το κατάλληλο, κατά τη γνώμη τους, ύφος.

Τα προς επεξεργασία αποσπάσματα

Για την εκπλήρωση των στόχων μας και για λόγους χρόνου, επέλεξα πέντε αποσπάσματα (περίπου ίσου αριθμού στίχων) από το τρίτο επεισόδιο (στ. 830-1098) και τα κατένειμα στις πέντε ομάδες. Αντιγράφω από το αρχικό σενάριο τα στοιχεία που προσδοκούσα να εντοπιστούν μέσα στα δοθέντα αποσπάσματα. Το ακόλουθο απόσπασμα αναρτήθηκε ως ξεχωριστό αρχείο στο Wiki μετά την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, ώστε, σε συνδυασμό με τα στοιχεία που εντόπισε κάθε ομάδα, να σχηματίσει η ολομέλεια συνολικότερη εικόνα για τα στοιχεία που μπορούμε να αντλήσουμε από όλα τα αποσπάσματα.

Α΄ ομάδα (στ. 830-870): ενδεικτικά αναφέρω ότι στο απόσπασμα ο Αισχύλος κατηγορεί τον Ευριπίδη ως *συλλέκτη των φλυαριών του δρόμου, ποιητή φτωχών ανθρώπων, ράφτη κουρελιών και ποιητή κουτσών προσώπων*, καθώς και λογοκλόπο κρητικών μονωδιών², ενώ ο Αισχύλος θεωρεί το δικό του έργο αθάνατο, σε αντίθεση με αυτό του Ευριπίδη. Για τη ρακοφορία των ηρώων του Ευριπίδη και τη ρεαλιστική απεικόνισή τους έχουμε κατ' επανάληψη μιλήσει, όπως και για την αγάπη του στις μονωδιές, επομένως στη συζήτηση της επόμενης ώρας θα ανακαλέσουμε τις σχετικές γνώσεις.

Β΄ ομάδα (στ. 871-904): εδώ διαφαίνεται η φημολογούμενη αθεΐα του Ευριπίδη, καθώς προσεύχεται στον *Αιθέρα* και όχι σε κάποιον από τους Δώδεκα θεούς. Για το θέμα της υποτιθέμενης αθεΐας του Ευριπίδη έγινε λόγος στο μάθημα των Αρχαίων. Μπορεί εδώ να υπενθυμίσουμε ότι η υπεραπλούστευση στην προσέγγιση του έργου ή των ιδεών ενός δημιουργού οδηγεί σε παρανοήσεις.

Γ΄ ομάδα (στ. 937- 991): στους στίχους αυτούς, εκθειάζοντας το έργο του, ο Ευριπίδης αναφέρεται στους εκτενείς μονολόγους του, στην επιλογή του να δώσει λόγο στους απλούς ανθρώπους, στην ενασχόλησή του με θέματα καθημερινά, αλλά και στη φιλοσοφική διάσταση του έργου του. Ανακαλούμε λοιπόν τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά με τα οποία είχαμε έρθει σε επαφή κατά τη διδασκαλία της *Ελένης*.

Δ΄ ομάδα (στ. 1004-1037): στο σημείο αυτό ο Αισχύλος αναφέρεται στον διδακτικό και ηθοπλαστικό χαρακτήρα που έχει κατά τη γνώμη του η ποίηση και επικρίνει τον Ευριπίδη που οδήγησε σε ηθική έκπτωση τους πάλαι ποτέ ανδρειωμένους και ευγενείς ήρωες της τραγωδίας. Και εδώ δίνεται η ευκαιρία για ένα σύντομο σχόλιο σχετικά με τη λειτουργία της τέχνης. Στο θέμα μπορούμε να επανέλθουμε κατά την εξέταση των ποιημάτων του Καβάφη.

Ε΄ ομάδα (στ. 1053-1088): ο Αισχύλος υποστηρίζει ότι για το ηθοπλαστικό του έργο ο ποιητής δεν πρέπει μόνο να χρησιμοποιεί υψηλά θέματα και ήρωες ηθικούς,

² Όλα τα αποσπάσματα είναι σε μετάφραση Θ. Μαυρόπουλου (Αθήνα: Ζήτρος, 2008).

αλλά να τους βάζει να μιλούν με ανάλογο τόνο και *φράσεις μεγάλοπρεπες*, πράγμα που δεν έκανε ο Ευριπίδης, επιδρώντας όχι μόνο στα χρηστά ήθη, αλλά και στη διάθεση των πολιτών να αναλάβουν πρόθυμα τις υποχρεώσεις τους απέναντι στην πολιτεία.

Οι μαθητές συνεργάστηκαν με αρκετό ενδιαφέρον και ολοκλήρωσαν σε δώδεκα περίπου λεπτά την επεξεργασία των δύο ή τριών σελίδων που αντιστοιχούσαν σε κάθε ομάδα. Παράλληλα, συμπλήρωσαν μέσα σε κάθε συννεφάκι τα λόγια του Αισχύλου και του Ευριπίδη, χρησιμοποιώντας τα ρηματικά πρόσωπα και το ρήμα που ζητήθηκε. Μέχρι να τελειώσει η ώρα κάθε ομάδα είχε προλάβει να ανακοινώσει μέρος από τις αιτιάσεις του Αισχύλου προς τον Ευριπίδη. Ένας εκπρόσωπος κάθε ομάδας ανέλαβε να πληκτρολογήσει στο σπίτι τον διάλογο των δύο τραγικών ποιητών και να τον αναρτήσει στο Wiki ώστε να είναι στη διάθεση της ολομέλειας³.

2^η ώρα

Η τάξη συγκεντρώθηκε στην αίθουσα διδασκαλίας που είναι εφοδιασμένη με διαδραστικό πίνακα. Προβλήθηκαν καταρχάς οι πληκτρολογημένες εργασίες που ανέβασαν οι μαθητές στο Wiki για το [φύλλο εργασίας β΄](#). Οι μαθητές –χωρισμένοι στις ίδιες ομάδες με την προηγούμενη ώρα– παρακολούθησαν τις υπόλοιπες αιτιάσεις (όσες δεν είχαν παρουσιαστεί λόγω χρόνου κατά την προηγούμενη ώρα) του Αισχύλου προς τον Ευριπίδη, καθώς και την υπεράσπιση του έργου του από τον ίδιο τον Ευριπίδη.

Συνοψίζοντας, μετά την παρουσίαση των εργασιών, επισημάνθηκε από τους ίδιους τους μαθητές ότι ο Ευριπίδης σατιρίζεται (και ουσιαστικά επικρίνεται) από τον Αριστοφάνη μέσω του Αισχύλου, γιατί όντας θιασώτης των σοφιστικών ιδεών έφερνε κάτι νέο όχι μόνο στον κόσμο της τραγικής ποίησης, αλλά και στις κοινωνικές και φιλοσοφικές αντιλήψεις της εποχής του. Περνώντας στα καθ' ημάς αναρωτηθήκαμε αν αυτό συμβαίνει γενικότερα με τους ανθρώπους που με τις ιδέες τους και τις

³ Βλ. στον Φάκελο Τεκμηρίων το αρχείο tek_m_1_mia_aprosdokhth_ef που δημιουργήθηκε από την επικόλληση των εργασιών των πέντε ομάδων.

πράξεις τους ξεπερνούν την εποχή τους (γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, στάσεις ζωής κλπ.)

Ζητήθηκε επίσης να αιτιολογήσουν οι μαθητές το ύφος που επέλεξαν για τα κείμενά τους και σχολιάστηκε θετικά η προσπάθεια των ομάδων να προσδώσουν στα λόγια του Αισχύλου και του Ευριπίδη (ή έστω να διατηρήσουν τον ήδη υπάρχοντα) παιγνιώδη και/ή εριστικό χαρακτήρα, καθώς επρόκειτο να ζητηθεί να υπάρχει παρόμοιος τόνος στο κείμενο που θα δημιουργούσαν στο τέλος του σεναρίου τα παιδιά.

Στη συνέχεια, μοιράστηκε (και προβλήθηκε στον διαδραστικό πίνακα) το [φύλλο εργασίας @2](#) με τίτλο «Μια κομικ-ή συνάντηση», που δημιουργήθηκε από τον διδάσκοντα με την αξιοποίηση ενός προγράμματος δημιουργίας κόμικς ([Toondo](#)). Μέσω αυτού τα παιδιά ενημερώθηκαν ότι κατά τις επόμενες διδακτικές ώρες Ευριπίδης και Καβάφης επρόκειτο να εμπλακούν, όπως ο Ευριπίδης και ο Αισχύλος, σε έναν νέο «αγώνα λόγων» με διαιτητή και πάλι τον Διόνυσο, ενώπιον του οποίου θα μιλούσαν για την ποίησή τους. Πρόσθεσα ότι για τον λόγο αυτό δημιούργησα τέσσερα στιγμιότυπα (καρέ) με τα γεγονότα που υποτίθεται ότι διαδραματίστηκαν λίγο πριν από τη συνάντηση των δύο ποιητών.

Στα καρέ αυτά ο Διόνυσος συναντά τον Ηρακλή και τον ενημερώνει για τον επικείμενο αγώνα λόγων, δίνοντάς του παράλληλα τις απαραίτητες διευκρινίσεις για τα προβλήματα συνεννόησης που ενδεχομένως θα προκύψουν ανάμεσα στους δύο ποιητές (στόχος εδώ ένας σύντομος υπαινιγμός σχετικά με τις δυνατότητες που προσφέρει η τεχνολογία με τα προγράμματα αυτόματης μετάφρασης, αλλά και η άρση των επιφυλάξεων σχετικά με τη γλώσσα συνεννόησης των δύο ηρώων –πράγματι μία από τις ερωτήσεις των μαθητών μάς έδωσε την ευκαιρία να κάνουμε λόγο για τα προγράμματα αυτά). Στη συνέχεια, ο Βάκχος φτάνει στη νήσο των Μακάρων, συναντά τον Ευριπίδη και εκφράζει διακειμενικώς, καθαφικώ τω λόγω, τις επιφυλάξεις του για το εγχείρημα. Φιλοδοξία μας, την οποία εκφράσαμε στη συνέχεια στους μαθητές, ήταν να ακολουθήσουν και αυτοί κάποια στιγμή παρόμοιες

πρακτικές να ενσωματώσουν, δηλαδή, κομμάτια από την *Ελένη* του Ευριπίδη ή από ποιήματα του Καβάφη στους διαλόγους των δύο ποιητών που θα καλούνταν να συγγράψουν κατά την επόμενη φάση του σεναρίου, με βάση τα ποιήματα που θα τους δίνονταν προς μελέτη ή θα ανακάλυπταν μόνοι τους στο διαδίκτυο ή στις έντυπες εκδόσεις.

Η δραστηριότητα που προέβλεπε το συγκεκριμένο φύλλο εργασίας αφορούσε στη δημιουργία του ίδιου του κόμικ, ώστε να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με τους λόγους δημιουργίας του, με τις λύσεις που επιλέχθηκαν σχετικά με το φόντο, τους ήρωες, τα κείμενά τους. Το σενάριο εξαρχής δε στόχευε σε μια διεξοδική ενασχόληση με τους κώδικες των κόμικς, αλλά να αξιοποιήσει τα πλέον απαραίτητα εισαγωγικά στοιχεία για το συγκεκριμένο κειμενικό είδος, δίνοντας έμφαση στη συνεργατική συγγραφή των διαλόγων του. Το γιατί επιλέχθηκε αυτό το είδος για την κύρια εργασία του σεναρίου, γιατί ο τίτλος είναι *φαινομενικά* ανορθόγραφος, το πώς δημιουργήθηκαν τα συγκεκριμένα καρέ και το τι θα έπρεπε να κάνουν στη συνέχεια τα παιδιά προσπάθησα να το εξηγήσω έπειτα μέσω του παιχνιδιού της «ανακριτικής καρέκλας».

Τα μέλη των πέντε ομάδων ξεκίνησαν λοιπόν τη συζήτηση με βάση το [φύλλο εργασίας @2](#) για να καταλήξουν στα ερωτήματα που θα μου έθεταν στη συνέχεια σχετικά με τις επιλογές και τους στόχους μου με τη δημιουργία των συγκεκριμένων καρέ.

Είχα επιλέξει τη λύση του συγκεκριμένου παιχνιδιού για να μπορέσω να μιλήσω με φυσικότητα (αποφεύγοντας όσο γινόταν τον διδακτικό τόνο της «καθηγητικής αυθεντίας») για τις επιλογές μου. Καθισμένος σε μια καρέκλα απέναντι στην ολομέλεια και έχοντας ομολογήσει εξαρχής την ελλιπή γνώση του προγράμματος και του συγκεκριμένου κώδικα επικοινωνίας, θέλησα να απελευθερωθούν οι μαθητές, να κριτικάρουν ενδεχομένως τις επιλογές αυτές και (γιατί όχι;) να προκρίνουν στη συνέχεια πιο ευφάνταστες και δραστικές λύσεις για την ολοκλήρωση του κόμικ. Μέσω της συγκεκριμένης «ανάκρισης» ήθελα να

αποκαλύψω τις προθέσεις μου με την ελπίδα να εμπλέξω τους μαθητές ενεργητικότερα στη συνέχιση και βελτίωσή του.

Ακολουθούν οι ερωτήσεις που έγραψαν στα φύλλα εργασίας οι ομάδες:

ΟΜΑΔΑ Α΄

- Γιατί επιλέξατε τον Καβάφη και όχι κάποιον άλλον ποιητή;
- Γιατί χρησιμοποιήσατε το επίθετο «βοτρυοφόρος» για τον Διόνυσο;
- Γιατί χρησιμοποιήσατε τη λέξη «λιποψυχίες»;

ΟΜΑΔΑ Β΄

- Γιατί επιλέξατε τον Ηρακλή και όχι κάποιον άλλον ήρωα;
- Γιατί αντικαταστάθηκε ο Αισχύλος με τον Καβάφη;
- Γιατί ο Ευριπίδης «καλοπιάνει» τον Διόνυσο;
- Γιατί αλλάζει συνέχεια το φόντο;

ΟΜΑΔΑ Γ΄

- Γιατί χρησιμοποιήσατε τον Ηρακλή και όχι κάποιον άλλον ήρωα;
- Γιατί ο Διόνυσος κάνει λόγο για «αυτόματη μετάφραση»;
- Θέλατε να επισημάνετε κάτι με την παρένθεση στον λόγο του Διονύσου;
- Γιατί ο Διόνυσος είναι αντίθετος με τη συνάντηση Ευριπίδη-Καβάφη;
- Πώς επιλέχθηκε το φόντο στο καρέ της συνάντησης του Ευριπίδη με τον Διόνυσο;

ΟΜΑΔΑ Δ΄

- Γιατί εμφανίζεται στο κόμικ ο Ηρακλής;
- Γιατί χρησιμοποιήθηκε η παρένθεση;
- Γιατί στο πρώτο φόντο υπάρχει ένα κομμένο δέντρο;
- Γιατί χρησιμοποιήθηκε η φράση: να φανταστείς ότι «τη στιγμή αυτή μιλούμε σε... αυτόματη μετάφραση»;

ΟΜΑΔΑ Ε΄

- Γιατί στην πρώτη εικόνα υπάρχει κομμένο δέντρο, ενώ στη δεύτερη όχι;

- Γιατί ο Ευριπίδης αποκαλεί το Διόνυσο «Βοτρυφόρο»;
- Τι σημαίνει «Ούτος Εκείνος» και γιατί γράφτηκε με κεφαλαία;
- Γιατί το φόντο στα δύο τελευταία καρέ δεν είναι σε τοπίο;
- Γιατί άλλαξαν τα συννεφάκια στο τρίτο καρέ;
- Γιατί χρησιμοποιήθηκε η λέξη «λιποψυχίες»;

Μέχρι το τέλος της ώρας πρόλαβα να απαντήσω σε αρκετές από τις παραπάνω ερωτήσεις. Εξήγησα έτσι την επιλογή μου να προσθέσω καμένα και κομμένα δέντρα στο φόντο των δύο πρώτων καρέ (και τον συμβολισμό τους) και γιατί τοποθέτησα την κεφαλή του Διόνυσου σε ένα απροσδιόριστο φόντο με την πρόθεση να θυμίζει τον υπερβατικό χώρο όπου θα μπορούσε να κινείται ένας Θεός (αλλά και να ανοίξει η συζήτηση σχετικά με την αδυναμία του πομπού να μεταδώσει κάποιες φορές αποτελεσματικά το μήνυμά του, τους συμβολισμούς που επιδιώκει κλπ.)⁴.

Μολονότι οι μαθητές είχαν διδαχθεί ήδη από τη Β΄ Γυμνασίου στο μάθημα της Πληροφορικής το συγκεκριμένο πρόγραμμα, η *ανάκριση* τούς βοήθησε να ανακαλέσουν στοιχεία για τις δυνατότητες ή τους περιορισμούς του, που υπαγόρευσαν πολλές από τις επιλογές μας σχετικά με τη μορφή των προσώπων, των κειμένων και του φόντου (δυνατότητα άντλησης εικόνων από το διαδίκτυο, επιλογής φόντου και αντικειμένων από δεδομένη πινακοθήκη-γκαλερί), επιλογή χρώματος γραμματοσειράς).

Παράλληλα, απαντώντας στις απορίες τους για τις λέξεις «λιποψυχίες» και «Ούτος εκείνος» και τους λόγους χρήσης τους, μίλησα για τη διακειμενική διάσταση που διαφαίνεται στα λόγια του Διονύσου, καθώς αυτές αντλήθηκαν από τα ποιήματα του Καβάφη «Ούτος εκείνος» και «Νέοι της Σιδώνας 400 μ.Χ.». Θυμηθήκαμε τον όρο, κάναμε λόγο για κείμενα που κάποτε συνομιλούν μεταξύ τους (γνώσεις για τη

⁴ Φυσικά θα απαιτηθεί η κατάλληλη προσαρμογή του πρώτου προσώπου που χρησιμοποιείται στο [φύλλο εργασίας @2](#) για να εφαρμόσει κάποιος συνάδελφος το σενάριο στη δική του τάξη. Στην προκειμένη περίπτωση, θα μπορούσε να λάβει ο ίδιος τον ρόλο του δημόσιου κατήγορου, κατευθύνοντας τους μαθητές στην *ανάκριση* του δημιουργού.

λογοτεχνία) και τονίσαμε ότι κατά την τελική αξιολόγηση των κόμικς μας το στοιχείο της διακειμενικότητας και ανάλογες πρακτικές θα αξιολογούνταν θετικά. Επίσης, εντοπίστηκε ο παιγνιώδης χαρακτήρας των διαλόγων, ζητούμενο και για τα τελικά μας κείμενα.

Επιλογικά, μιλήσαμε για τη διαφορετική αρίθμηση του συγκεκριμένου φύλλου εργασίας, μια που ήδη στο αρχικό σενάριο είχε συμπεριληφθεί στα αναστοχαστικά φύλλα σχετικά με την αξιοποίηση των ΤΠΕ, που είχαν σημειωθεί με διαφορετικό τρόπο. Τονίσαμε ότι στον σύγχρονο κόσμο των ψηφιακών, πολυτροπικών κειμένων σύμβολα ή κώδικες έχουν τη σημασία τους –για παράδειγμα στα φύλλα εργασίας αυτού του σεναρίου χρησιμοποιήθηκε ο αρχαίος τρόπος αρίθμησης, ενώ το σύμβολο @ χρησιμοποιήθηκε για να μαρκαριστούν όσα φύλλα εργασίας οδηγούν σε αναστοχασμό αναφορικά με τις Τ.Π.Ε ή τις πρακτικές μας που σχετίζονται με αυτές.

Εργασία για το σπίτι

Όταν μελετούμε τον βίο του Κ.Π. Καβάφη, υπάρχει πάντα ο κίνδυνος να λοξοδρομήσει η συζήτηση σε ανεκδοτολογικού περιεχομένου στοιχεία περί ερωτικών προτιμήσεων κλπ. και να μην εξετάσουν τα παιδιά την περίπτωση Καβάφη σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, προσπαθώντας να την εντάξουν στα ιστορικά της συμφραζόμενα: ο Καβάφης ζει μακριά από το αθηναϊκό κέντρο στο οποίο κυριαρχεί η μορφή του Παλαμά, ενώ οι κυρίαρχες γλωσσικές και αισθητικές αντιλήψεις κάνουν τους περισσότερους να αντιμετωπίσουν την ποίησή του καταρχάς αρνητικά.

Προσδοκώντας να οδηγήσω τους μαθητές σε μια γνωριμία με τον ποιητή, υπό αυτό το πρίσμα, επέλεξα να έχει το [φύλλο εργασίας γ'](#) (το οποίο αναρτήθηκε στο Wiki και διανεμήθηκε, λίγο πριν χτυπήσει το κουδούνι, φωτοτυπημένο ως ατομική εργασία για το σπίτι) αυξημένο καθοδηγητικό χαρακτήρα, με πολλές και λεπτομερείς οδηγίες. Η συνειδητή αυτή επιλογή στόχευε, επίσης, στα εξής:

1. Να αρχίσουν τα παιδιά να εξοικειώνονται με την ανάγνωση και κατανόηση κειμένων στα οποία παρέχονται οδηγίες, αλλά και να μπορούν να ανατρέχουν,

όποτε επιθυμούσαν, σε αυτές τις οδηγίες, καθώς θα ήταν καταγεγραμμένες (και όχι απλώς προφορικές).

2. Να αξιοποιηθεί ο εξωδιδασκτικός χρόνος και να δοθεί η ευκαιρία για μια πιο επισταμένη αναζήτηση στο διαδικτυακό υλικό, με δηλωμένη προσδοκία να μην αρκεστούν οι μαθητές, κατά την προσφιλή πρακτική, στην άντληση υλικού μόνον από το πρώτο από τα *αποτελέσματα* που επιστρέφει η μηχανή αναζήτησης.
3. Αναρτώντας τις εργασίες τους στο Wiki να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές την ευεργετική αυτή διάσταση του Web 2.0, καθώς με την ανάρτησή της και μόνο μια ατομική εργασία αποκτά δημόσιο χαρακτήρα: ανατρέχοντας σε αυτήν τα μέλη της κοινότητας παίρνουν ιδέες, αποφεύγουν επαναλήψεις, επικαλύψεις ή λάθη, συζητούν και εμβαθύνουν σε συγκεκριμένα θέματα.

Με το [φύλλο εργασίας γ'](#) με τίτλο «Όταν συναντήσαμε τον Καβάφη» ζητήθηκε να προσπελάσουν οι μαθητές διαδικτυακό υλικό που αφορά στον βίο και το έργο του Αλεξανδρινού, αλλά να εστιάσουν αυτήν τη φορά σε ζητήματα πρόσληψης του έργου του· ξεκινήσαμε, δηλαδή, με μια εξωτερική παραλληλία ανάμεσα στον Κ.Π. Καβάφη και τον Ευριπίδη, πριν περάσουμε στη μελέτη κάποιων ποιημάτων.

Μόνο που σε αντίθεση με ό,τι προέβλεπε η πρώτη δραστηριότητα του [φύλλου εργασίας α'](#), αυτήν τη φορά ζητήσαμε από τα παιδιά να μην παραθέσουν με απλή «αντιγραφή-επικόλληση» υλικό από το διαδίκτυο, αλλά να το προσαρμόσουν σε α' πρόσωπο ώστε να φαίνεται ότι μιλάει ο ίδιος ο Καβάφης, ο οποίος θα αυτοσυστηνόταν και θα μας ενημέρωνε για την υποδοχή που του επιφύλαξαν καταρχάς οι περισσότεροι από τους συγχρόνους του. Με τον τρόπο αυτό αρχίσαμε να προετοιμάζουμε το έδαφος (και το υλικό) για το τελικό κόμικ της συνάντησης Καβάφη- Ευριπίδη. Πράγματι, κάποια από όσα θα έλεγε σε αυτό το φύλλο εργασίας ο Καβάφης αξιοποιήθηκαν κατά τη δημιουργία του διαλόγου των δύο ποιητών.

Η εργασία αυτή στόχευε επίσης να υποδείξει κάποιους τρόπους αναζήτησης και αξιοποίησης διαδικτυακού υλικού. Μας ενδιέφερε αν κάποιο από τα παιδιά θα

ανακάλυπτε (και πώς) τη σύντομη αυτοβιογραφική παρουσίαση του ίδιου του ποιητή, που παρατίθεται σε [διαδικτυακό τόπο](#). Ήδη στη δεύτερη εργασία που αναρτήθηκε στο Wiki μια μαθήτρια είχε ανακαλύψει την αυτοπαρουσίαση του Καβάφη. Παραθέτω την εργασία αυτή για να διαφανεί μια άλλη διάσταση που αναδείχθηκε από τη συγκεκριμένη δραστηριότητα: πολλά παιδιά δεν αρκέστηκαν να συμπληρώσουν απλώς το συννεφάκι με την αυτοπαρουσίαση του Καβάφη, αλλά δημιούργησαν ένα αρχείο παρουσίασης (τρόπο που συχνά επιλέγουν για τις εργασίες τους)⁵.

Στο αρχικό σενάριο αναρωτιόμουν αν θα ανακάλυπταν οι μαθητές την αρνητική κριτική του Ψυχάρη, του Φ. Πολίτη ή του Παλαμά ή τη θετική του [Ξενόπουλου](#) μέσα στους ιστοχώρους που θα επισκέπτονταν και πού θα τις απέδιδαν. Για να μη βαδίζουν τα παιδιά στα τυφλά επέλεξα να παραθέσω κάποιες συμβουλές αναζήτησης, διατυπωμένες υπαινικτικά, αντί να δώσω κατευθείαν τους συνδέσμους προς τις ιστοσελίδες. Όπως φαίνεται από την εργασία που παρατίθεται στον φάκελο τεκμηρίων⁶, ένας μαθητής αξιοποίησε πέρα από κάποια βιογραφικά στοιχεία που εντόπισε στο διαδίκτυο και παρέθεσε επεξεργασμένα, πλούσιο φωτογραφικό υλικό, αλλά και την άποψη του Ξενόπουλου για τον Καβάφη. Επίσης, ένας μαθητής, καθώς έψαχνε στο διαδίκτυο τα ποιήματα του [Φύλλου εργασίας δ'](#), ανήρτησε στο Wiki τα εξής:

⁵ Βλ. στον Φάκελο Τεκμηρίων το το αρχείο 1 από τον υποφάκελο tek_m_2_mia_aprosdokhth_ef.

⁶ Βλ. στον υποφάκελο tek_m_2_mia_aprosdokhth_ef το αρχείο 2.

.. said
at 3:47 pm on Apr 26, 2015
[Reply](#) [Delete](#)

Κύριε ανέβασα μια παρουσίαση σχετικά με την εξέταση ποιημάτων. Επίσης καθώς έψαχνα στο διαδίκτυο και σε διαφορες ιστοσελίδες, υλικό για να διορθώσω την εργασία μου σχετικά με τον Καβάφη που μας συστηνεται ανακαλυψα πολλές κριτικές για τον Καβάφη και θα τις εκθεσω εδω. Αρχικά ο Ξενόπουλος έχει γράψει ολόκληρο λόγο όπου σχολιάζει τον Καβάφη. Το υλικό είναι από την επίσημη σελίδα του Καβάφη <http://www.kavafis.gr/kavafology/articles/content.asp?id=1>. Επίσης από την ίδια σελίδα ο Σαββίδης με βάση κάποια ποιήματα του έχει γράψει μερικές αξιολογες κριτικές. Ενδεικτικά: <http://www.kavafis.gr/kavafology/articles/content.asp?id=11>. Επίσης σε διάβασα πως ο ψυχάρης τον αποκαλούσε "καραγκιοζή" και ο παλαμάς τον απεχθανόταν για τις επαναστατικές αντιλήψεις που είχε φέρει μαζί του και τις χρησιμοποιούσε στην συγγραφή ποιημάτων. Από

Ioannis Kondylopoylos said
at 5:30 pm on Apr 26, 2015
[Reply](#) [Delete](#)

Πολύ καλά, !

Καταδεικνύεται, λοιπόν, από την παραπάνω ανάρτηση μία ακόμη θετική διάσταση του Wiki: η δυνατότητα να επανέρχεται κάποιος σε θέματα που έχουν συζητηθεί σε προηγούμενες διδακτικές ώρες και να συμπληρώνει ή να διορθώνει εργασίες ή απόψεις που έχει εκφράσει ο ίδιος ή οι συμμαθητές του.

3^η ώρα

Η τάξη συγκεντρώθηκε στην αίθουσα διδασκαλίας, καθώς δεν ήταν διαθέσιμο το εργαστήριο πληροφορικής, στο οποίο, σύμφωνα με το αρχικό σενάριο, έπρεπε να μεταβούμε για τη συνεργασία μας. Κατά τα πρώτα είκοσι περίπου λεπτά προβλήθηκαν στον διαδραστικό πίνακα και παρουσιάστηκαν κάποιες από τις εργασίες που εκπονήθηκαν με βάση το [φύλλο εργασίας γ'](#). Με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού η ολομέλεια αξιολόγησε την πρωτοτυπία και την ποιότητα του υλικού που αξιοποιήθηκε, αλλά και τα ίδια τα λόγια που υποτίθεται ότι είπε ο Καβάφης για τον εαυτό του και το έργο του, όσον αφορά στη σαφήνεια, στο ύφος και στη δραστηκότητά τους. Οι μαθητές συμφώνησαν ότι δίνοντας στον Καβάφη την ευκαιρία να μας "μιλήσει" σε α' πρόσωπο τα κείμενα έγιναν πιο ελκυστικά και ενδιαφέροντα από ό,τι θα ήταν αν είχαν κληθεί να εκπονήσουν μια εργασία καταγραφής των απόψεων της κριτικής με τον συνηθή τρόπο.

Στη συνέχεια, διανεμήθηκε το [Φύλλο εργασίας δ΄](#) ώστε να αρχίσουν οι ομάδες να αναζητούν στα καβαφικά ποιήματα στοιχεία που σχετίζονται με τα παρακάτω θέματα:

- ✓ το θέμα του «είναι και του φαίνεσθαι»
- ✓ οι σκηνές πλήθους, πομπές κλπ.
- ✓ η ειρωνεία και η ειρωνική μέθοδος
- ✓ η στάση του ποιητή απέναντι στη θρησκευτική λατρεία, το θείο κλπ.
- ✓ το θέμα της ενδυμασίας ως στοιχείου ταυτότητας ή παραπλάνησης
- ✓ το θέμα του χαμένου χρόνου
- ✓ ο γνωμικός χαρακτήρας του από σκηνής φιλοσόφου
- ✓ το θέμα των βαρβάρων και των δοκησίσοφων σε αντιδιαστολή με τους πραγματικά σοφούς, τους σοφιστές
- ✓ το θέμα της ανδρείας και του πολέμου.

Σε κάθε ομάδα δόθηκε φωτοτυπημένο και ένα σώμα με τα ποιήματα που προτεινόταν για εξέταση. Τους υπενθύμισα ότι το συγκεκριμένο φύλλο εργασίας είχε αναρτηθεί στο Wiki ώστε να είναι εύκολη η μετάβαση, μέσω υπερσυνδέσμων, προς το Αρχείο Καβάφη, στο οποίο αυτά παρατίθενται. Στον ίδιο ιστοχώρο, αλλά και στην «Ανεμόσκαλα», που είναι πλέον στη διάθεση των χρηστών του διαδικτύου, θα μπορούσαν τα παιδιά να αναζητήσουν ακόμη περισσότερα ποιήματα, καθώς μάλιστα το νέο ψηφιακό περιβάλλον του ΚΕΓ έχει τη μορφή Συμφραστικού Πίνακα Λέξεων.

Πληροφόρησα τους μαθητές για την κύρια εργασία του σεναρίου μας, αυτή που είχαμε αρχίσει να προετοιμάζουμε κατά τις προηγούμενες διδακτικές ώρες: αφού θα μελετούσαμε το σώμα με τα ποιήματα του Καβάφη που είχε διανεμηθεί και είχε ήδη αναρτηθεί στο διαδίκτυο (αλλά και όλα τα υπόλοιπα ποιήματα που θα ανακάλυπταν οι ομάδες μέσω της αναζήτησης στην «[Ανεμόσκαλα](#)»), θα έπρεπε να ολοκληρώσουμε το κόμικ με τη συνάντηση και τον «αγώνα λόγων» Καβάφη-Ευριπίδη.

Στο σημείο αυτό θυμηθήκαμε ότι ο «αγών λόγων» στο δεύτερο επεισόδιο της *Ελένης* (στ. 857-1106 στο πρωτότυπο/942-1219 στη σχολική μετάφραση) δεν έχει

χαρακτήρα αντιπαράθεσης αντιτιθέμενων απόψεων, αλλά οι δύο σύζυγοι προσπαθούν ο καθένας με τη σειρά του (ανάλογα με την ιδιοσυγκρασία του) να πείσουν από κοινού τη Θεονόη για τη σωτηρία τους. Επομένως, και εδώ τα ίδια τα μέλη κάθε ομάδας θα αποφάσιζαν αν θα έπρεπε να δώσουν στον «αγώνα λόγων» που θα επινοούσαν χαρακτήρα αντιπαράθεσης ή όχι. Σε κάθε περίπτωση τα παιδιά θα αποφάσιζαν πώς θα εξελισσόταν η ιστορία με βάση το υλικό που τα ίδια θα ανακάλυπταν μέσα στα ποιήματα. Μόνα τους θα αποφάσιζαν αν οι όποιες παραλληλίες φέρνουν κοντά ή απομακρύνουν δύο ποιητές που έζησαν σε διαφορετικούς τόπους σε απόσταση δύομισι χιλιάδων χρόνων.

Διαβάζοντας το φύλλο εργασίας τονίσαμε ότι θα έπρεπε να διαβάσουν τα ποιήματα του Καβάφη και αντλώντας στοιχεία και υλικό για τα προαναφερθέντα θέματα με τα οποία είχαν ήδη έρθει σε επαφή κατά τη μελέτη της *Ελένης*, θα έπρεπε να τα προσαρμόσουν υφολογικά και γλωσσικά στους διαλόγους που θα συνέγραφαν και θα αφορούσαν στη συνάντηση Καβάφη και Ευριπίδη, χωρίς να ξεχάσουν να ενσωματώσουν στα λόγια του Καβάφη ή του Ευριπίδη στίχους τους, κατά το πρότυπο το [φύλλου εργασίας @2](#).

Το υλικό που θα προετοίμαζε για λογαριασμό της ομάδας του αλλά και όλης της τάξης κάθε μαθητής θα έπρεπε να αναρτάται σταδιακά στο Wiki και να παρουσιάζεται προς σχολιασμό και ανατροφοδότηση κατά τις επόμενες διδακτικές ώρες μέσα στην τάξη. Ήδη από το επόμενο μάθημα θα περιμέναμε τις πρώτες εργασίες για τα πρώτα σχόλιά μας.

Επειδή κατά την εξέταση της *Ελένης* γίνεται εκτενής λόγος για το θέμα του «είναι και του φαίνεσθαι» στον Ευριπίδη, πληροφορήσαμε τις ομάδες ότι υπάρχουν ποιήματα του Καβάφη στα οποία μπορούμε να το εντοπίσουμε, ώστε να ξεκινήσει η συζήτηση την επόμενη φορά σχετικά με το θέμα αυτό και να κάνουμε τις πρώτες απόπειρες συγγραφής των διαλόγων μας. Κατά τα άλλα, αφήσαμε να επιλέξει κάθε ομάδα ποια από τα προτεινόμενα θέματα ή ποιήματα θα αξιοποιούσε. Προτείναμε, επίσης, να υπάρξει ανάμεσα στα μέλη της κάθε ομάδας ένας πρώτος τυχαίος

καταμερισμός των ποιημάτων, αφού δε γνώριζαν ακόμη σε τι αναφερόταν το καθένα. Παράλληλα, εκφράσαμε την προσδοκία να διεξέλθουν, κατά τις ημέρες που θα μεσολαβούσαν, όλοι οι μαθητές όσο το δυνατόν περισσότερα ποιήματα ώστε να έχουν μια πρώτη εικόνα τους όταν θα ξεκινούσε η συζήτηση. Ενδιαφέρον είχε να δούμε πώς θα προσλάμβαναν οι μαθητές αδιαμεσολάβητο, από πλευράς ερμηνευτικών σχολίων, το υλικό. Πόσοι θα κινητοποιούνταν; Πόσοι θα απογοητεύονταν ή θα αποκαρδιώνονταν από τον αριθμό των ποιημάτων;

Οι ομάδες συνεργάστηκαν αρκετά καλά και μέχρι το τέλος της διδακτικής ώρας είχαν υπογραμμίσει στα ποιήματα αρκετά χωρία και στίχους, όπως μπόρεσα να διαπιστώσω κινούμενος ανάμεσα στις θέσεις εργασίας.

Κατά τις επόμενες ημέρες κάποιοι μαθητές άρχισαν να αναρτούν όχι μόνο εργασίες με τα θέματα που εντόπισαν με την προσωπική τους μελέτη⁷, θέτοντάς τα παράλληλα στη διάθεση των υπολοίπων, αλλά άρχισαν και να ανεβάζουν εργασίες με τους πρώτους διαλόγους ανάμεσα στους δύο ποιητές. Παραθέτω παρακάτω στιγμιότυπο από ανάρτηση στο Wiki. Σε αυτήν ένας μαθητής έχει δημιουργήσει έναν πρώτο διάλογο στον οποίο ο Καβάφης απαντά στον Ευριπίδη με στίχους του.

⁷ Βλ. στον Φάκελο Τεκμηρίων το tek_m_3_kondylopoulos_mia_aprosdokhth_ef.

Ευριπίδης: Έγραψα την Ελένη για να καταδικάσω τον πόλεμο ως πρόξενο όλων των δεινών του ανθρώπου. Για να καταλάβουν οι άνθρωποι τι γίνεται και ως αποτέλεσμα με κατηγορήσαν και μου άσκησαν κριτική.
Καβάφης: Ο αρνηθείς δεν μετανιώνει. Αν ρωτιόταν πάλι όχι θα ξανάλεγε. Ακόμα και σήμερα όπου έχει αγνωριστεί η αξία μου!
Ε: Ο ενάρετος άνθρωπος είναι μετριόφρων. Η αρετή και μετά το θάνατό μας δεν χάνεται, ζει και όταν πια δεν υπάρχει το σώμα.
Οι ανώτεροι άνθρωποι αντέχουν τις προσβολές των κατωτέρων.
Κ: Κι αν δεν μπορείς να κάμεις την ζωή σου όπως την θέλεις, τούτο προσπάθησε τουλάχιστον όσο μπορείς: μην την εξευτελίζεις μες στην πολλή συνάφεια του κόσμου, μες στες πολλές κινήσεις κι ομιλίες.
Και τέλος πάντων, να, τραβούμ' εμπρός
Ε: Δεν υπάρχει τίποτα βέβαιο στην ανθρώπινη ζωή, γιατί κανένας δεν ζει όπως αυτός θα ήθελε. Πόσο παράδοξη είναι η ανθρώπινη ζωή. Οι νόμοι ελέγχουν ακόμα και τη μοίρα και μεταβάλλουν και τον πιο άσπονδο εχθρό σ' ευγενικό φίλο ή μετατρέπουν σ' εχθρούς τους πιο καλούς φίλους. Οι θεοί ξεφرون!
Κ: Δεν αποθνήσκουν οι θεοί. Η πίστις αποθνήσκει του αχαρίστου όχλου των θνητών.

Comments (2) [Delete all comments](#)

Ioannis Kondylopoulos said
at 7:56 pm on Apr 27, 2015
[Reply](#) [Delete](#)

Πολύ ενδιαφέρουσα η συνομιλία! Μένει να συμπληρωθούν κάποια στοιχεία, ώστε να "δέσουν" καλύτερα μεταξύ τους οι ερωταποκρίσεις.

Εικόνα 1

4^η ώρα

Παρά τις συζητήσεις που είχαν προηγηθεί στην τάξη και στο Wiki και τις πρώτες διευκρινίσεις που δόθηκαν, κάποιοι μαθητές προσήλθαν αμήχανοι στο μάθημα της τέταρτης ώρας, που πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα διδασκαλίας. Πολλά από τα ποιήματα αποδείχθηκαν απαιτητικά. Στόχος μας ωστόσο δεν ήταν να τους δώσουμε εξ αρχής την ερμηνεία τους. Κάτι τέτοιο θα ήταν ευκολότερο μέσω μιας σύντομης επισκόπησης της βιβλιογραφίας και ενός *συμπιλήματος άρθρων* σχετικών με την καθαφική ποιητική και θεματολογία. Προτίμησα να ακολουθήσουμε την αντίστροφη πορεία και οι όποιες γνώσεις να προκύψουν επαγωγικά μέσω της συζήτησης στην τάξη και στο Wiki κατά τις τρεις επόμενες διδακτικές ώρες με οδηγό τους διαλόγους που είχαν ήδη αρχίσει να παράγουν τα παιδιά. Ενδεχόμενα λάθη ή παρανοήσεις τους, αλλά και οι ορθές προσεγγίσεις μάς έδιναν την ευκαιρία να συμπληρώνουμε σταδιακά τις απαιτούμενες γνώσεις.

Σε κάθε περίπτωση δε μας ενδιέφερε να προχωρήσουμε σε μια εξαντλητική προσέγγιση του καθαφικού έργου (αυτό θα ήταν άλλωστε αδύνατο, ακόμη και σε ετήσιο project): επιθυμούσαμε απλώς να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με πληθώρα ποιημάτων (κάτι που προτείνεται άλλωστε και στο Πιλοτικό Πρόγραμμα Σπουδών, το οποίο εφαρμόζαμε κατά το σχολικό έτος 2014-5 στη συγκεκριμένη τάξη) και ας μην ήταν ακόμη σε θέση να τα ερμηνεύσουν και να τα αναλύσουν «επαρκώς». Πίστευα, ωστόσο, υιοθετώντας τις τρέχουσες αντιλήψεις για τη διδακτική της λογοτεχνίας (Φρυδάκη 2003) ότι αυτή η πρώτη προσέγγιση θα μπορούσε να ανοίξει στους μαθητές τον δρόμο, ώστε να επιστρέψουν στο μέλλον στην καθαφική ποίηση, ως επαρκέστεροι αναγνώστες πλέον.

Μοιράστηκα τις παραπάνω σκέψεις μαζί τους και αρχίσαμε να προσεγγίζουμε καθαφικά ποιήματα ώστε να συμπληρώσουμε σταδιακά με τη συνεισφορά όλων των ομάδων τους διαλόγους της συνάντησης των δύο ποιητών. Από την αρχή είχαμε αποδεχθεί το ενδεχόμενο κάποια από τα προτεινόμενα θέματα ή ποιήματα να μην επιχειρήσει να τα θίξει τελικά καμία ομάδα. Πιστεύαμε ότι θα ήταν και αυτό ένα τεκμήριο της ανταπόκρισής τους απέναντι στα συγκεκριμένα ποιήματα, αλλά και της προεργασίας που έχει προηγηθεί. Στο σενάριο αυτό μας ενδιέφερε, όσον αφορά στις γνώσεις για τη λογοτεχνία, να έρθουν τα παιδιά σε μια πρώτη επαφή με τον Καβάφη και το έργο του, αλλά και να διεγείρουμε το ενδιαφέρον τους προκειμένου να το μελετήσουν στο μέλλον, προτείνοντάς τους απλώς κάποια επιπλέον εργαλεία, όπως οι ιστότοποι μέσω των οποίων θα μπορούσαν να το προσπελάσουν.

Έτσι, κατά την τέταρτη ώρα, προβλήθηκε στον διαδραστικό πίνακα η πρώτη απόπειρα ενός μαθητή να ξεκινήσει ο διάλογος ανάμεσα στους δύο ποιητές⁸. Η τάξη επισήμανε τα εξής, αναφορικά με τη συγκεκριμένη εργασία:

- δε δόθηκε το πλαίσιο ούτε διευκρινίστηκαν οι συνθήκες μέσα στις οποίες ξεκίνησε η συζήτηση. Οι μαθητές πρότειναν κάποιες από τις στιχομυθίες που

⁸ Βλ. παραπάνω στην τρίτη ώρα την εικόνα 1, σ. 30 του παρόντος σεναρίου.

έγραψε ο συμμαθητής τους να χρησιμοποιηθούν εντός του τελικού κειμένου που θα παρήγαγε η ολομέλεια, σημειώνοντας ότι μάλλον δε θα έπρεπε να αποτελούν την αρχή του. Συμφωνήσαμε, λοιπόν, ότι καλό θα ήταν στο τελικό κείμενο να ξεκινήσει με κάποια αφορμή η συζήτηση (π.χ. θα μπορούσε καταρχάς ο ένας ποιητής να είναι επιφυλακτικός απέναντι στον άλλον).

- Κάποιοι ζήτησαν να αποκτήσει το κείμενο περισσότερη συνοχή και να υπάρχει αλληλουχία ανάμεσα στα λόγια των δύο ποιητών ώστε να είναι ευκολότερη η κατανόησή του.
- Ζητήθηκαν διευκρινίσεις για την προέλευση των στίχων που ενσωματώθηκαν στις στιχομυθίες. Συμφωνήσαμε ότι θα ήταν καλό να είναι ανά πάσα στιγμή στη διάθεση του αναγνώστη το ποίημα ή η ιστοσελίδα από την οποία είχε αντληθεί κάθε στίχος. Για αυτό προτάθηκε να γραφεί το σενάριο του κόμικ σε αρχείο Word και να ενσωματωθούν σε αυτό όλοι οι υπερσύνδεσμοι. Στη συνέχεια, οι διάλογοι θα μπορούσαν να μεταφερθούν στο περιβάλλον δημιουργίας του κόμικ.

Έπειτα, προβλήθηκε στον διαδραστικό πίνακα η ατομική εργασία ενός μαθητή, ο οποίος είχε μελετήσει πολλά από τα ποιήματα και είχε αναρτήσει στο Wiki εργασία με τα στοιχεία αναφορικά με τα εξεταζόμενα θέματα που εντόπισε σε αυτά⁹. Η συζήτηση είχε ενδιαφέρον, διότι μας δόθηκε η ευκαιρία, αφενός, να διαβάσουμε στην ολομέλεια κάποια ποιήματα και να τα σχολιάσουμε, αφετέρου, να θυμηθούμε ότι καλό είναι να κάνουμε λόγο για «αφηγητή» και όχι για «ποιητή» όταν προσπαθούμε να αναλύσουμε τις απόψεις που εκφράζονται σε ένα ποίημα και κάνουμε λόγο για τη στάση που διαφαίνεται σε αυτό. Προσθήσαμε ότι ειδικά στην περίπτωση του Καβάφη –αλλά, όπως θυμηθήκαμε, και του Ευριπίδη– το στοιχείο αυτό είναι καθοριστικό για την ειρωνική αποστασιοποίηση του ποιητή από όσα εκφράζει με τα λόγια του ο ομιλητής/αφηγητής. Η συγκεκριμένη εργασία είχε ακόμη μία αδυναμία: πολλά

⁹ Βλ. το αρχείο 1 στον υποφάκελο tek_m_3_aprosdokhth_ef.

ποιήματα είχαν διαβαστεί ανεξάρτητα από την εποχή στην οποία αναφέρονταν. Σημειώσαμε λοιπόν ότι πολλά από αυτά αφορούσαν συγκεκριμένα πρόσωπα της ελληνιστικής-ρωμαϊκής περιόδου, κατά την προσφιλή μέθοδο του «ποιητή-αναγνώστη» Καβάφη να αντλεί υλικό από τις πηγές που αναφέρονταν σε εκείνη την εποχή και να το αναπλάθει με τη φαντασία του. Ζητήθηκε, λοιπόν, να ληφθεί υπόψη και αυτή η παράμετρος στις εργασίες.

Δύο ενδιαφέροντα στοιχεία που ακολούθησαν την παρουσίαση της συγκεκριμένης εργασίας στην τάξη ήταν τα εξής:

- ο μαθητής που την είχε εκπονήσει, τη διόρθωσε και την ανήρτησε εκ νέου στο Wiki. Η πρακτική αυτή προβλήθηκε ως απαραίτητη και ιδιαίτερα χρήσιμη, ιδίως στην περίπτωση που στη βελτίωση της εργασίας συνεισφέρουν και τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας¹⁰.
- Τις επόμενες μέρες αναρτήθηκε η εργασία ομάδας με τον διάλογο Καβάφη-Ευριπίδη¹¹, στον οποίο είχε αξιοποιηθεί η επισήμανση για την ειρωνική στάση του ποιητή απέναντι στον ομιλητή/αφηγητή, με συγκεκριμένη αναφορά στο ποίημα «Στα 200 π.Χ.».

Λίγο πριν χτυπήσει το κουδούνι, ζήτησα από τις ομάδες να συνεχίσουν τη συνεργασία τους με την προσέγγιση των ποιημάτων μέσω του Wiki, ενώ πρότεινα να αναρτηθεί από κάποιον/κάποιους η αρχή του σεναρίου σε αρχείο Word, με τη χρήση υπερσυνδέσμων προς ποιήματα ή ιστοσελίδες σχετικών με τα εξεταζόμενα θέματα.

5^η ώρα

Η ολομέλεια συγκεντρώθηκε στην αίθουσα διδασκαλίας. Προβλήθηκε καταρχάς στον διαδραστικό πίνακα η εργασία μίας ακόμη ομάδας με την αρχή του διαλόγου, την οποία αντιγράφω εδώ:

¹⁰ Βλ. ό.π. το το αρχείο 2 στο tek_m_3_aprosdokhth_ef.

¹¹ Βλ. το αρχείο 1 στον υποφάκελο tek_m_4_aprosdokhth_ef.

Τα μεγάλα πνεύματα συναντιούνται

Ευριπίδης: Έχοντας στο μυαλό μου αυτή τη φράση, περίμενα για αιώνες εδώ στην είσοδο, μέχρι να έρθει κάποιος σπουδαίος. Είχα αρχίσει να απογοητεύομαι και σκεφτόμουν πως, τελικά ίσως αυτοί που με κατέκριναν να είχαν δίκιο. Τώρα που σε συναντώ όμως, με κατακλύζουν συναισθήματα δικαίωσης.

Καβάφης: [Παντού απογοήτευσιν ευρίσκ' όπου ατενίσω](#) και το γεγονός ότι αυτή τη στιγμή είμαι πηγή χαράς για εσένα με κάνει χαρούμενο. Έχω διαβάσει για τις επικρίσεις που είχες δεχθεί από τους συμπολίτες σου και όχι μόνο. Μίλησέ μου γι' αυτό, πρέπει να έχουμε πολλά κοινά.

Ευριπίδης: Λεπτομέρειες δεν θυμάμαι, έχουν περάσει πολλοί αιώνες αλλά το μόνο σίγουρο είναι ότι δεχόμουν συνεχείς επιθέσεις από τους συγχρόνους της εποχής μου. Πίστευα πως δεν είχα κανέναν και πως οι θεοί με είχαν εγκαταλείψει ή ότι έπαψαν να υπάρχουν. Αλλά ποτέ δεν έχασα την πίστη μου. Κινδύνευσα να την χάσω όσο περίμενα εσένα αλλά ευτυχώς...

Καβάφης: [Δεν αποθνήσκουν οι θεοί. Η πίστις αποθνήσκει](#), αυτό να θυμάσαι. Εάν δεν χάνεις την πίστη σου κάποτε θα επωφεληθείς.

Ευριπίδης: Η αλήθεια είναι τώρα που το λες, ότι και εγώ στην *Ελένη* το είχα γράψει, λίγο διαφορετικά βέβαια. Έχουν περάσει πολλά χρόνια και έχω ξεχάσει τα πιστεύω μου. Είναι ευκαιρία τώρα που μιλάμε να θυμηθώ τα έργα μου και μέσα από εκεί να ξαναγίνω ο εαυτός μου.

Καβάφης: Πράγματι, είναι και μία καλή ευκαιρία να πείσουμε ακόμα και αυτούς που ούτε τώρα έχουν πειστεί, για την πραγματική αξία μας. Εξάλλου στο 2015 είμαστε, θα μαθευτεί αμέσως, η τεχνολογία έχει προχωρήσει.

Στοιχεία που σχολιάστηκαν μετά την παρουσίαση:

- στην ολομέλεια άρεσε ο τίτλος για τον εύλωτο και παιγνιώδη χαρακτήρα του. Συμφωνήθηκε να αποτελέσει τον τίτλο του κοινού κόμικ που θα δημιουργούσε η ολομέλεια.
- Κρίθηκε θετικά το γεγονός ότι σε αυτήν την προσπάθεια διευκρινίστηκε κάτω από ποιες συνθήκες ήρθαν σε επαφή οι δύο ποιητές που ανήκαν σε τόσο διαφορετικές εποχές.
- Επίσης, αξιολογήθηκε θετικά η συναισθηματική κατάσταση που επιχείρησε να αποδώσει στον Ευριπίδη η ομάδα αυτή: ο ποιητής είχε αρχίσει να έχει αμφιβολίες για την ποιότητα της εργασίας του και να αναρωτιέται μήπως τελικά είχαν δίκιο οι επικριτές του. Επισημάνθηκε ότι θα ήταν καλύτερο να μετατεθεί στο τέλος της συζήτησης η δήλωσή του περί «δικαίωσης» ώστε να προκύψει φυσικά, ως συμπέρασμα από όσα στο μεταξύ θα είχαν συζητηθεί.
- Ένας μαθητής από τη συγκεκριμένη ομάδα μοιράστηκε με την ολομέλεια τον τρόπο με τον οποίον εντόπισε τους στίχους που ενσωμάτωσε στον διάλογο (προσθέτοντας μάλιστα, όπως είχε ζητηθεί, τους σχετικούς υπερσυνδέσμους): πληκτρολόγησε στη μηχανή αναζήτησης του [Συμφραστικού Πίνακα Λέξεων του Καβάφη στην «Ανεμόσκαλα»](#) τις λέξεις που απέδιδαν τα συναισθήματα και τις στάσεις των ποιητών (απογοήτευσ*, πιστι*), αξιοποιώντας τις δεξιότητες που απέκτησε από την εφαρμογή σχετικού σεναρίου κατά το προηγούμενο τρίμηνο (Ιωάννης Κονδυλόπουλος, Μέσα από τον καθρέφτη και τι βρήκαμε εκεί, Νεοελληνική Λογοτεχνία Γ΄ Γυμνασίου, 2014).
- Σχολιάστηκε επίσης η δήλωσή του ότι η πίστη του Ευριπίδη στους θεούς κλονίστηκε πολλές φορές λόγω της απόρριψης του έργου του. Συμφωνήσαμε ότι θα ήταν λίγο ολισθηρό να υποστηριχθεί κάτι τέτοιο.

Στη συνέχεια, προβλήθηκε η εργασία της δεύτερης ομάδας που είχε ασχοληθεί συνεργατικά με τη συγγραφή του διαλόγου. Συγκεκριμένα, κινητοποιήθηκαν και συνεργάστηκαν τα τρία από τα τέσσερα μέλη της. Καθένα έστειλε το υλικό από τα

ποιήματα που διάβασε και τον διάλογο που συνέγραψε και ένα μέλος έκανε την τελική σύνθεση. Κατόπιν, ανέβασε το αρχείο στο Wiki ώστε να προχωρήσουν τα υπόλοιπα μέλη σε ενδεχόμενες νέες διορθώσεις.¹² Επειδή ο χρόνος δεν επάρκεσε για την ανάγνωση όλων των σημείων, επιφυλαχθήκαμε να προσθέσουμε κάποιες παρατηρήσεις-σχόλια στο αρχείο μέσω του μενού αναθεώρηση → δημιουργία σχολίου. Πρότεينا, ωστόσο, να προσπαθήσει η ομάδα να βελτιώσει τον διάλογο σύμφωνα με τις παρατηρήσεις που είχαν ακουστεί καθ' όλη τη διάρκεια της διδακτικής ώρας. Πράγματι, οι μαθητές της ομάδας αυτής «κατέβασαν» την εργασία στους οικιακούς τους υπολογιστές και την ανήρτησαν ξανά με διορθώσεις. Σε αυτό το αρχείο προσθέσαμε σχόλια με βάση τις παρατηρήσεις της ομάδας, μέσω του μενού «αναθεώρηση», ώστε να υπάρξει περαιτέρω ανατροφοδότηση, έρευνα και βελτίωση και να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές ότι η δυνατότητα που προσφέρει το συγκεκριμένο λογισμικό για προσθήκη σχολίων είναι πολύ σημαντική στην εξ αποστάσεως συνεργατική εκπόνηση εργασιών. Κάποια από αυτά αξιοποιήθηκαν στο τελικό σενάριο.

6^η ώρα

Κατά την έκτη ώρα μεταβήκαμε στο εργαστήριο και συμφωνήσαμε με τις ομάδες ότι, κατά τη διάρκεια αυτής της διδακτικής ώρας και του χρόνου που θα μεσολαβούσε μέχρι την επόμενη, θα έπρεπε να καταλήξουμε:

α. στην τελική μορφή του σεναρίου μας επιλέγοντας από τα δύο πιο ενδιαφέροντα, τα οποία ήδη είχαν αρχίσει να σχολιάζονται και να εμπλουτίζονται,

β. στη δημιουργία των σκηνικών του κόμικ –έστω των πρώτων καρτέ, εφόσον ο χρόνος μάς πίεζε πλέον, καθώς πλησιάζαμε προς το τέλος των μαθημάτων και την έναρξη της περιόδου των εξετάσεων.

Καταρχάς, επιβεβαιώσαμε ότι ο τίτλος του κόμικ μας θα ήταν «Τα μεγάλα πνεύματα συναντιούνται», λόγω και του παιγνιώδους χαρακτήρα του. Αποφασίσαμε

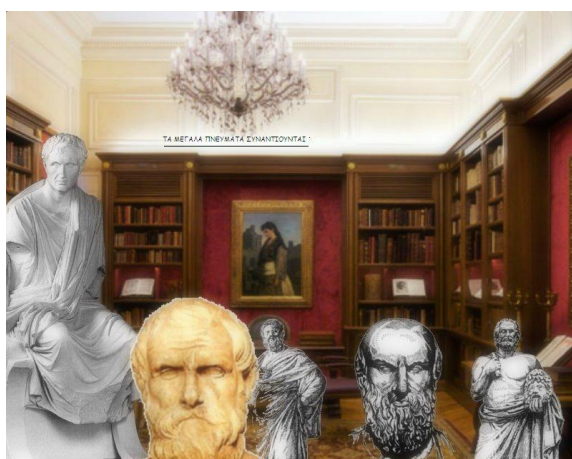
¹² Βλ. ό.π. το αρχείο 1 στον υποφάκελο tek_m_4_aprosdokhth_ef.

ότι το τελικό σενάριο θα στηριζόταν στην εργασία της ομάδας που έφερε τον παραπάνω τίτλο και είχε σχολιαστεί στην αρχή της προηγούμενης διδακτικής ώρας. Σε αυτήν θα έπρεπε να ενσωματωθεί υλικό από τις υπόλοιπες εργασίες και να προστεθούν υπερσύνδεσμοι προς τα ποιήματα του Καβάφη ή την *Ελένη* του Ευριπίδη.

Όσες ομάδες επιθυμούσαν ασχολήθηκαν με τις παραπάνω εργασίες, ανοίγοντας το σχετικό αρχείο που είχε αποθηκευτεί στον υπολογιστή της καθεμιάς. Στο τέλος της ώρας το αποθήκευσε η καθεμιά με διαφορετικό τίτλο και το ανέβασε στο Wiki.

Μία ομάδα επέλεξε να ασχοληθεί με τη δημιουργία των σκηνικών. Κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης ώρας ετοίμασε τα παρακάτω καρέ, τα οποία ανέβασε στο Wiki:

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

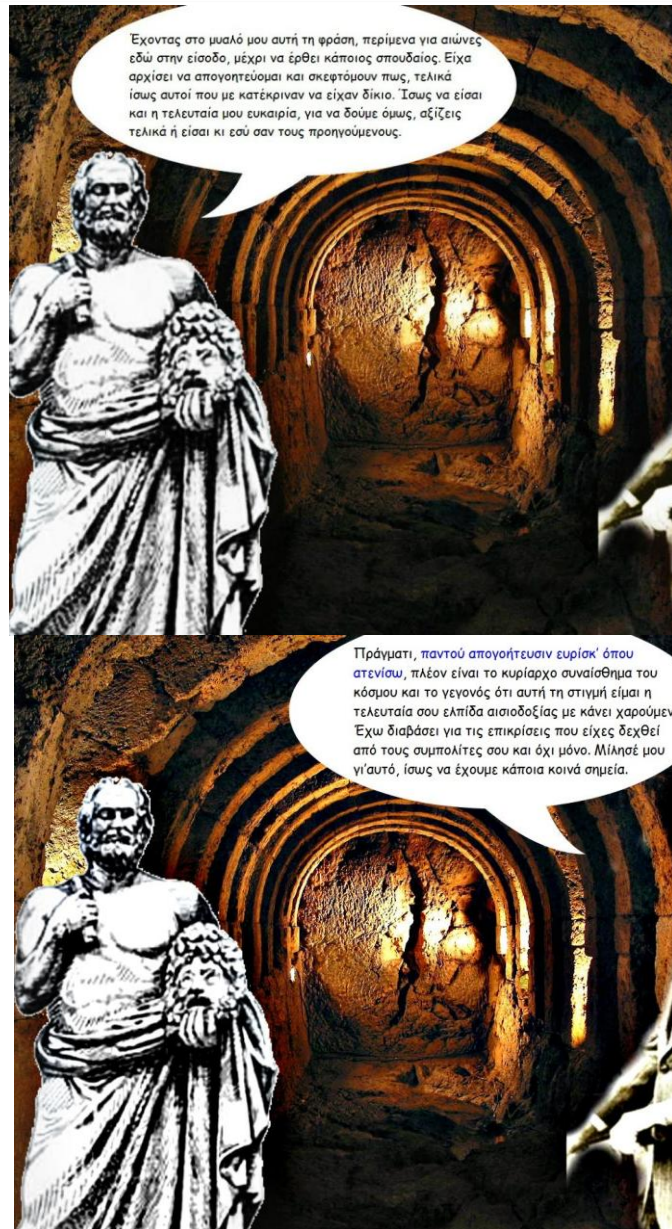

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Στους μαθητές άρεσε ο χώρος της συνάντησης των «μεγάλων ανδρών», η βιβλιοθήκη, αλλά και η είσοδος με τον υπερκόσμιο χαρακτήρα, στην οποία περίμενε ο Ευριπίδης κάποιος... από τα «μεγάλα πνεύματα». Επίσης, θεώρησαν ευρηματικό το γεγονός ότι η μορφή του συνομιλητή του Ευριπίδη εισέρχεται σιγά-σιγά στο πλάνο μέσα σε ένα παράξενο φως.

Συμφωνήσαμε ότι μέχρι το επόμενο μάθημα θα έπρεπε να έχει αναρτηθεί στο Wiki όλο το υλικό που θα είχε παραχθεί και από τις υπόλοιπες ομάδες ώστε να αξιολογηθεί πριν αρχίσει η περίοδος των εξετάσεων.

7^η ώρα

Η ολομέλεια συγκεντρώθηκε στην αίθουσα διδασκαλίας. Διαβάστηκε και σχολιάστηκε η τελική μορφή του διαλόγου, στον οποίον είχαν ενσωματωθεί στοιχεία από τις εργασίες όλων των ομάδων.

Το τελικό σενάριο του κόμικ είχε τη μορφή αρχείου .doc (επεξεργαστή κειμένου) ώστε να ενσωματωθούν σε αυτό υπερσύνδεσμοι προς τα κείμενα¹³. Η ανάγνωσή του μας έδωσε την ευκαιρία να θυμηθούμε όσα είχαμε συζητήσει κατά τις προηγούμενες διδακτικές ώρες αναφορικά με τα ποιήματα του Καβάφη και να συνοψίσουμε τις παραλληλίες που εντοπίστηκαν ανάμεσα στους δύο δημιουργούς. Παράλληλα, προσπαθήσαμε να αναζητήσουμε ποιες από τις συμπεριφορές ή στάσεις ζωής εξακολουθούν να υιοθετούνται στην εποχή μας. Το τελικό σενάριο κρίθηκε από την ολομέλεια ως ιδιαίτερα ενδιαφέρον και σαφώς βελτιωμένο σε σχέση με τις αρχικές προσπάθειες, χάρη στην αξιοποίηση της συνεισφοράς όλων των ομάδων.

Στη συνέχεια, διανεμήθηκε στους μαθητές το τελευταίο φύλλο εργασίας-αξιολόγησης υπό τον τίτλο [Φύλλο εργασίας @3](#) και συμπληρώθηκε από τον καθένα/καθεμιά ανώνυμα. Με αυτό το φύλλο εργασίας-αναστοχασμού κάθε μαθητής έστειλε τρία μηνύματα μέσα σε *συννεφάκια*. Τονίστηκε ότι αφού το *συννεφάκι* του κόμικ ήταν το μέσο για να εκφράσουμε τις γνώσεις και τις δεξιότητές μας σε όλη τη διάρκεια του σεναρίου, ήταν αναμενόμενο και για αυτήν την τελευταία δραστηριότητα να χρησιμοποιηθεί εκ νέου. Τους ζητήσαμε να εκφραστούν ελεύθερα (έτσι εξηγείται και το απρόσωπο avatar που επιλέχθηκε) και να είναι τα μηνύματά τους σύντομα, σαφή και δραστικά.

¹³ Βλ. στον Φάκελο Τεκμηρίων το αρχείο tek_m_6_mia_aprosdokhth_ef.

Με το πρώτο μήνυμα τα παιδιά έπρεπε να απευθυνθούν στους δύο ποιητές. Στόχος ήταν να αναδειχθεί τι θα ήθελαν να πουν σε καθέναν από αυτούς. Προσδοκούσαμε από τα γραφόμενά τους θα διαφανεί τι τους έκανε εντύπωση από όσα ακούστηκαν ή διδάχθηκαν στο σενάριο. Το δεύτερο μήνυμα αποτέλεσε την αυτοαξιολόγηση της συνεργασίας της κάθε ομάδας, στοιχείο σημαντικό σε ένα σενάριο που μέχρι εκείνη τη στιγμή είχε στηριχθεί στην ομαδοσυνεργατική μέθοδο. Με το τρίτο μήνυμα αξιολογήθηκε το ίδιο το σενάριο, ιδίως αναφορικά με την πρόθεσή του για ενσωμάτωση των Τ.Π.Ε. στην προσέγγιση του θέματος. Τελικά, υπήρξαν ψήγματα δημιουργικής αξιοποίησης των Τ.Π.Ε. και ποια;

Οι μαθητές, αξιολογώντας την προσπάθειά τους, ανέφεραν ως θετικά στοιχεία την πρωτοτυπία, την ευκαιρία που τους δόθηκε να αντικρίσουν την *Ελένη* μέσα από παράλληλα καβαφικά ποιήματα, τη γνωριμία με τα ποιήματα αυτά και την προσωπικότητα του Καβάφη. Επίσης, απευθυνόμενοι στους δύο ποιητές, τούς τόνισαν ότι οι επικρίσεις που δέχθηκαν οφείλονταν στο γεγονός ότι οι απόψεις τους ήταν πρωτοποριακές και η ποιότητα του έργου τους ξεπερνούσε την εποχή στην οποία έζησαν.

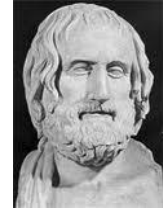
Αρνητικά στοιχεία θεωρήθηκαν η έλλειψη διάθεσης συνεργασίας από κάποια μέλη των ομάδων και η πίεση του χρόνου εν όψει των εξετάσεων. Ακόμη, πολλά παιδιά δήλωσαν ότι καταρχάς τα ποιήματα και το είδος της συνεργασίας τούς δημιούργησαν δυσκολίες που βαθμιαία ξεπεράστηκαν.

Όσον αφορά την ενσωμάτωση των ΤΠΕ, αποτιμήθηκε θετικά η χρήση περιβαλλόντων όπως η «Ανεμόσκαλα».

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ α΄

Όταν ξανασυναντήσαμε τον Ευριπίδη...

- ✎ Κατά το προηγούμενο χρονικό διάστημα μελετήσατε στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών από Μετάφραση την *Ελένη* του Ευριπίδη. Ας (ξανα)διαβάσουμε το σύντομο βιογραφικό σημείωμα του τραγικού ποιητή από την [Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας, Α΄ Β΄ Γ΄ Γυμνασίου](#) για να θυμηθούμε κάποια στοιχεία για τη ζωή και το έργο του.

Κάθε ομάδα ας εντοπίσει στο βιογραφικό σημείωμα και ας μεταφέρει με **αντιγραφή-επικόλληση** στο παρακάτω πλαίσιο αποσπάσματα που αφορούν στον **τρόπο που αντιμετώπιζαν τον Ευριπίδη οι σύγχρονοί του**. Εφόσον πρόκειται για αρχείο pdf, να πληκτρολογήσετε στο πλαίσιο τα σχετικά αποσπάσματα.

- ✎ Ας προσπαθήσουμε τώρα να εικάσουμε **για ποιους λόγους ο Ευριπίδης έγινε αντικείμενο σάτιρας ή κριτικής**. Στο σημείο αυτό θα ήταν καλό να μην αρκεστούμε απλώς στην αντιγραφή αποσπασμάτων από το βιογραφικό

σημείωμα, αλλά να **πληκτρολογήσουμε** ένα σύντομο κείμενο, αξιοποιώντας και παλαιότερες γνώσεις μας.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ β΄

Όταν ο Ευριπίδης συνάντησε τον Αισχύλο...

Όνομα ομάδας: _____

Ονόματα μελών: _____

Ο Αριστοφάνης έγραψε την κωμωδία με τον τίτλο *Βάτραχοι* αμέσως μετά τον θάνατο του Ευριπίδη, το 405 π.Χ.

🌿 Πρώτο μέρος- εισαγωγικό:

- Ας διαβάσουμε καταρχάς λίγα λόγια για την **υπόθεση** του έργου ([Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας, Α΄ Β΄ Γ΄ Γυμνασίου](#)).

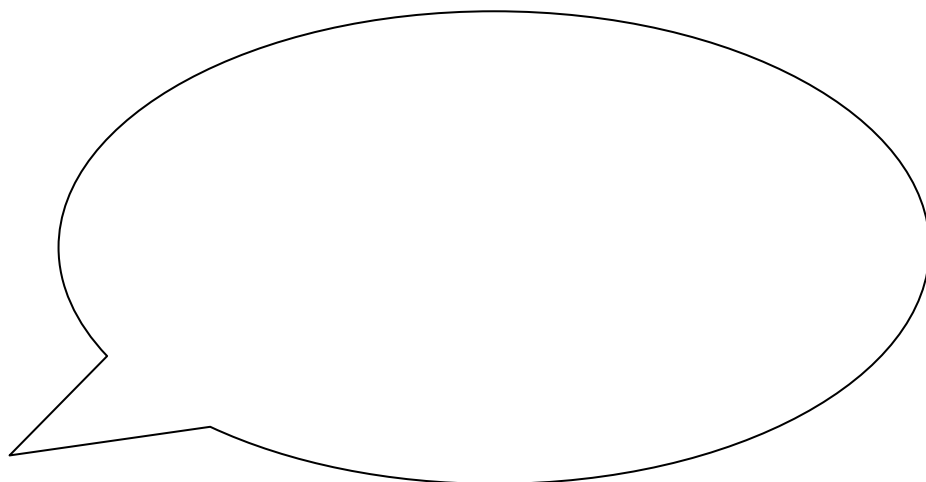
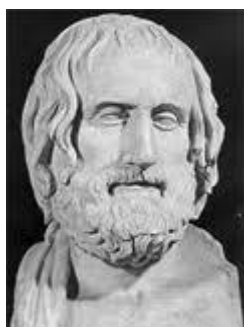
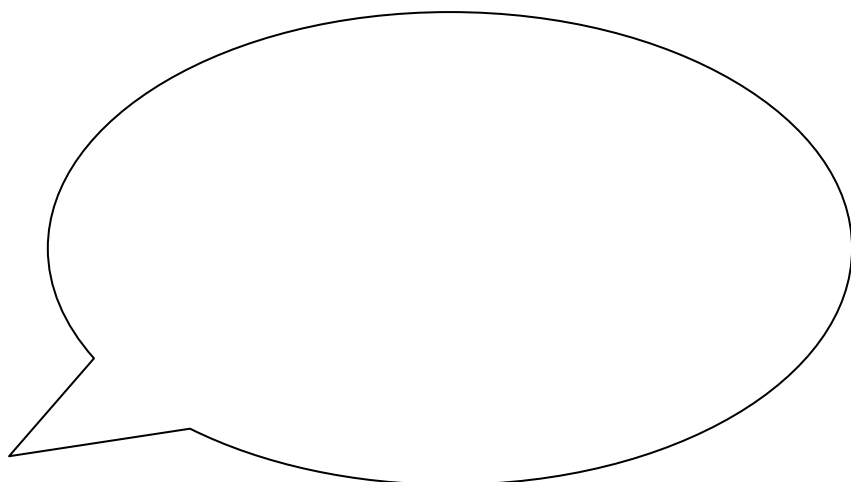
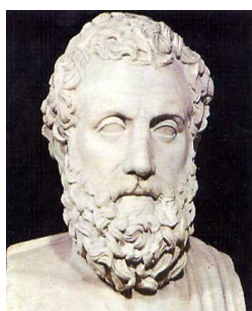
🌿 Η κυρίως εργασία μας:

- Ας μελετήσουμε τώρα μεταφρασμένα αποσπάσματα από το τρίτο επεισόδιο (στ. 830-1098 στο πρωτότυπο). Κάθε ομάδα θα μελετήσει **διαφορετικό** απόσπασμα.
- ✓ Στόχος μας είναι να συμπληρώσουμε, **εφόσον υπάρχουν στο απόσπασμα που σας δόθηκε**, μέσα στο παρακάτω πλαίσιο/σύννεφο τις αιτιάσεις του **Αισχύλου** για τον **Ευριπίδη** και το **έργο του**, αλλά και τον **τρόπο με τον οποίον υπερασπίζεται ο Ευριπίδης τις επιλογές του**.
- ✓ Επιλέγοντας τον τρόπο των κόμικς (εξ ου και το συννεφάκι), ας μεταφέρουμε, **αυτούσια ή προσαρμοσμένα στο κατάλληλο ύφος**, τα λόγια των δύο ποιητών στο απόσπασμα από τους **Βατράχους** που σας δόθηκε.
- ✓ Η συγκεκριμένη εργασία θα μας επιτρέψει να δούμε κάποια από τα επιχειρήματα που χρησιμοποίησαν εναντίον του Ευριπίδη οι επικριτές του και να θυμηθούμε ποια ήταν τα χαρακτηριστικά της ποίησής του.

➤ **Ας πληκτρολογήσει στη συνέχεια ένας εκπρόσωπος από κάθε ομάδα μέσα στο συννεφάκι:**

Τι είπε ο καθένας από τους δύο ποιητές

- ✓ Στο κείμενό σας, ας χρησιμοποιηθούν το α' ή το β' ενικό πρόσωπο.

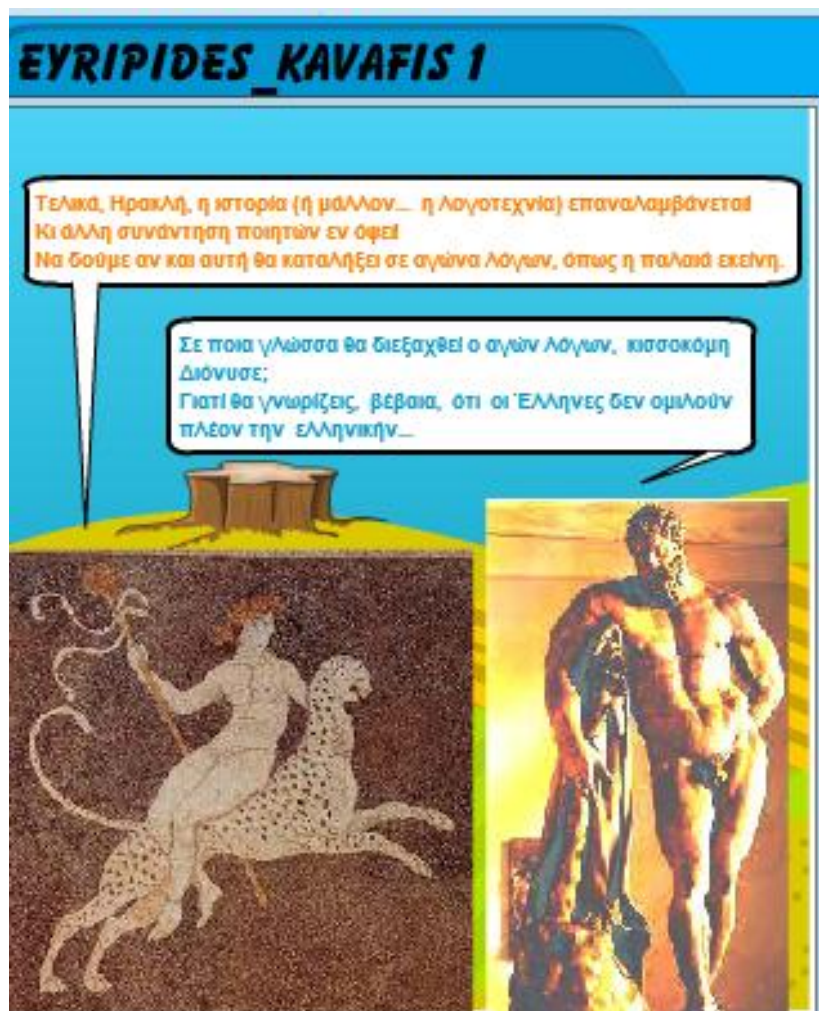

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ @2

Μια κομικ-ή συνάντηση...

Τον Ευριπίδη τον έχουμε ήδη γνωρίσει από τη μελέτη της [Ελένης](#) και από τις αιτιάσεις του Αισχύλου στους *Βατράχους* του Αριστοφάνη.

Ας ξεκινήσουμε διαβάζοντας μια ιστορία, φτιαγμένη με το πρόγραμμα δημιουργίας κόμικς [Toondoo](#).

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Εξέλιξη, Ηρακλή! Εξέλιξη! Άλλωστε, και τις τραγωδίες στα νέα ελληνικά τις διδάσκουν στις μέρες μας. Να φανταστείς, εμείς αυτή τη στιγμή μιλούμε... σε αυτόματη μετάφραση!

!!!

Τρέχω, λοιπόν, να μη χάσω τη μεγάλη συνάντηση...

Καλώς ήλθες, Διόνυσε, βοτρυοφόρε! Σήμερα θα συνομιλήσω με τον Καβάφη.

Απρόβλεπτος, όπως πάντα ο Ευριπίδης! Τι δουλειά έχει Ούτος Εκείνος με έναν μη τραγικό ποιητή, και μάλιστα τον Καβάφη;

Α δεν μ' αρέσουν αυτά! Συνομιλίες τέτοιου είδους μοιάζουν -πώς να το πω;- κάπως σαν λιποψυχίες για έναν τραγικό ποιητή. Ας δούμε πώς θα εξελιχθεί η συνάντηση...

🌿 **Εξομολόγηση:** Ομολογώ ότι δε γνωρίζω πολύ καλά το συγκεκριμένο πρόγραμμα. Μάλλον οφείλω να καθίσω στην **ανακριτική καρέκλα** και να απολογηθώ για τις επιλογές μου, που ίσως σας έχουν κιάλας μπερδέψει. Είμαι λοιπόν στη διάθεσή σας για να προσπαθήσω να σας εξηγήσω καθετί που επιθυμείτε.

🌿 **Η δική σας προεργασία:** Πριν ξεκινήσει η ανάκριση, καλό είναι κάθε ομάδα να προσέλθει σε αυτήν προετοιμασμένη. Να συζητήσετε μεταξύ σας και να καταγράψετε παρακάτω τις ερωτήσεις που θα μου θέσετε.

🌿 **Τι μπορούμε να ρωτήσουμε:** Οτιδήποτε σχετικό με το κόμικ, γιατί επιλέχθηκε αυτό το είδος κειμένου, τα υλικά του, τους ενδεχόμενους συμβολισμούς του, τη γλώσσα και το ύφος των διαλόγων, τη διαδικασία δημιουργίας του, τους περιορισμούς που επέβαλε το πρόγραμμα.

➤ **Για παράδειγμα:** Με ποιο κριτήριο επιλέχθηκαν το συγκεκριμένο φόντο, οι φιγούρες, τα χρώματα, οι φράσεις κλπ.;

➤ Οι ερωτήσεις σας πρέπει να ξεκινούν με το **γιατί**, όπως και οι απαντήσεις μου.

🌿 **Ας ξεκινήσει η προετοιμασία των ερωτήσεων:**

Γιατί _____

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ γ΄ Όταν συναντήσαμε τον Καβάφη

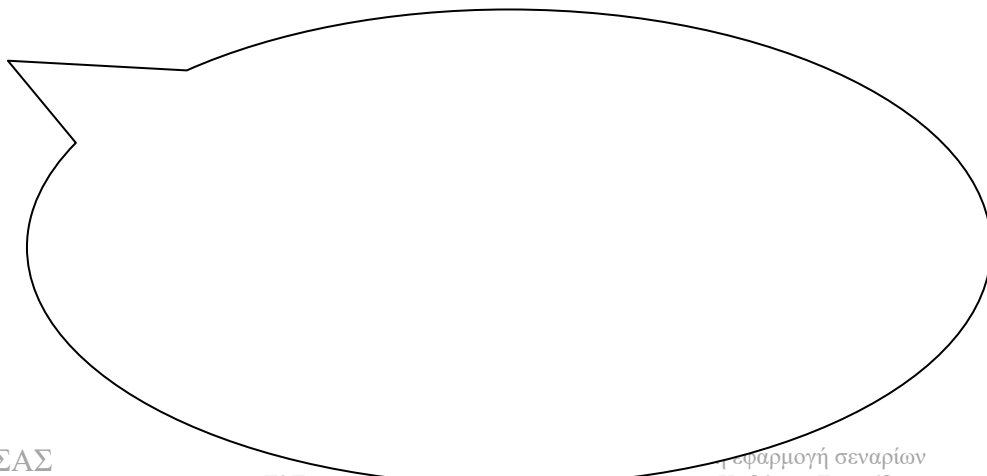
Στην **απροσδόκητη συνάντηση** που προαναγγείλαμε κατά την πρώτη ώρα του σεναρίου μας, ο Ευριπίδης θα συναντήσει τον Κ.Τ. Καβάφη. Για τον Ευριπίδη έχουμε ήδη κάνει λόγο. Τι θα λέγατε να γνωρίσουμε και τον Κ.Τ. Καβάφη;

✎ **Πώς θα συν-εργαστούμε;** Θα ξεκινήσετε από σήμερα έως το επόμενο μάθημα την **αναζήτηση στο διαδίκτυο και σε έντυπο υλικό** σχετικά με την **υποδοχή που επιφύλαξαν** στο έργο του Κ.Τ. Καβάφη οι Ελλαδίτες κριτικοί, ομότεχνοί του και αναγνώστες.

✎ **Πιο συγκεκριμένα, η εργασία μας είναι η εξής:** Ακολουθώντας το πρότυπο του [φύλλου εργασίας β΄](#) θα δώσουμε τον λόγο στον ίδιο τον Κ.Τ. Καβάφη, ο οποίος **θα αυτοσυστηθεί και θα μας μιλήσει για την κριτική που δέχθηκε** το έργο του, αλλά και για την **προσωπική του γνώμη για την ποιητική του αξία**.

✓ Θα **πληκτρολογήσει ο καθένας** τα λόγια του Καβάφη στο παρακάτω συννεφάκι.

Την εργασία του θα τη θέσει ο καθένας στη διάθεση της τάξης, αναρτώντας τη στο Wiki.

- 🌿 **Οδηγίες:** Κατά την πλοήγησή σας στον παγκόσμιο ιστό, αξίζει να λάβετε υπόψη τα εξής:
- ✓ ο ποιητής είναι σήμερα από τους δημοφιλέστερους νεοέλληνες ποιητές και υπάρχει για το έργο του πληθώρα υλικού (και μάλιστα αξιόπιστου και αξιόλογου). Σε εσάς εναπόκειται να βρείτε ποιοι ιστότοποι είναι αξιόπιστοι (προσέξτε, για παράδειγμα, ποιος φορέας ή φυσικό πρόσωπο είναι ο δημιουργός καθενός; Τι ξέρουμε γι' αυτόν;).
 - ✓ Ο ίδιος ο ποιητής έχει διατυπώσει σχόλια για την ποίησή του.
 - ✓ Για τον ποιητή είχαν εκφράσει αντιφατικές απόψεις σπουδαίοι πνευματικοί άνθρωποι του καιρού του, όπως ο Ξενόπουλος, ο Ψυχάρης, ο Παλαμάς, ο Φώτος Πολίτης.
 - ✓ Στο **αρχείο Καβάφη** σώζεται πληθώρα υλικού για τον ποιητή (βιογραφικού, φωτογραφικού κλπ.), πέρα από τα ποιήματά του.

Σε εσάς απομένει να δώσετε όσο το δυνατόν πληρέστερη εικόνα για το εξεταζόμενο θέμα. Για να γίνει αυτό, καλό είναι να θυμόμαστε τα εξής:

- ας μελετήσουμε **όσο το δυνατόν περισσότερα από τα αποτελέσματα** που θα μας επιστρέψει η μηχανή αναζήτησης. Ας μην αρκεστούμε στο πρώτο ή το δεύτερο μόνο.
- Ας επιλέξουμε τους **κατάλληλους όρους αναζήτησης**. Για παράδειγμα, πολλά από τα ουσιαστικά (κύρια και κοινά) που παρατίθενται παραπάνω μπορεί να αποτελέσουν τις λέξεις-κλειδιά/όρους που θα χρησιμοποιήσετε.
- Ας μην αρκεστούμε στη δημιουργία μόνον ενός καρέ/στιγμιότυπου. Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε και άλλες φωτογραφίες (είτε του ποιητή είτε κάποιων από τα προαναφερθέντα πρόσωπα) και να πάμε την εργασία μας ένα βήμα παραπέρα.
- Και μην ξεχνάτε να δώσετε στο κείμενό σας **πρωτοτυπία** και να επιλέξετε το **κατάλληλο ύφος**.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ δ΄

Όταν συναντήσαμε την καβαφική ποίηση

- ✿ Κατά τη διάρκεια των δύο επόμενων εβδομάδων θα μελετήσετε με τους συμμαθητές σας όσα από τα παρακάτω ποιήματα επιθυμείτε.
 - Αν πάλι θέλετε να διαβάσετε και άλλα ποιήματα του Καβάφη, δεν έχετε παρά να επισκεφθείτε το [διαδίκτυο](#) και να τα αναζητήσετε μέσω των κατάλληλων όρων αναζήτησης.
 - Μπορείτε, επιπλέον, να ακούσετε/διαβάσετε ποιήματα ή να ακούσετε να τα απαγγέλλουν στον [ιστοχώρο](#) του Αρχείου Καβάφη.
- ✿ Σκοπός μας (τελική εργασία): να επινοήσει κάθε ομάδα τη δική της συνέχεια για το κόμικ της συνάντησης Καβάφη-Ευριπίδη.
 - Πώς θα καταλήξει, άραγε, αυτή η συνάντηση; Θα έχουμε έναν σκληρό «αγώνα λόγων» με αντικρουόμενες απόψεις, όπως στους *Βατράχους*; Ή οι δύο συνομιλητές θα χρησιμοποιήσουν κοινά επιχειρήματα (κοινή υπερασπιστική γραμμή) απέναντι στις αιτιάσεις των επικριτών τους, που και στην περίπτωση του Καβάφη δεν ήταν λίγοι; (Θυμηθείτε εδώ τον τρόπο με τον οποίο η Ελένη και ο Μενέλαος προσπάθησαν να πείσουν τη Θεονόη στον δικό τους «αγώνα λόγων».)

➤ Επίσης, μην ξεχάσετε να δώσετε έναν **δικό σας τίτλο** στο κόμικ σας!

🌿 Το μυστικό της... επιτυχίας (μας):

- ✓ Το πώς θα συνεχιστεί η ιστορία είναι, λοιπόν, αποκλειστικά **δική σας επιλογή**. Τους διαλόγους Καβάφη-Ευριπίδη στο κόμικ που θα δημιουργήσει κάθε ομάδα θα τους γράψετε μόνη η ομάδα σας, **αντλώντας υλικό** από τα ποιήματα και **ενσωματώνοντας** στους διαλόγους αυτούς, όπου θέλετε, **ακόμη και στίχους από το έργο των δύο ποιητών ή τίτλους ποιημάτων**.
- ✓ Το κείμενό σας δε θα είναι, επομένως, αποκλειστικά προϊόν της φαντασίας σας, αλλά **θα βασίζεται στη μελέτη των ποιημάτων του Καβάφη** και του υπόλοιπου υλικού που θα τεθεί στη διάθεσή σας ή θα ανακαλύψετε οι ίδιοι σε βιβλία ή στο διαδίκτυο.

🌿 Ο χώρος συνεργασίας σας...

- Χώρος συνεργασίας σας θα είναι η σελίδα σας στο Wiki, την οποία θα επισκεπτόμαστε όλοι και θα ανταλλάσσουμε απόψεις, σχετικά με τα ποιήματα αυτά, αλλά και θα αναρτούμε ηλεκτρολογημένους τους διαλόγους. Για οποιαδήποτε διευκρίνιση ή βοήθεια είμαι στη διάθεσή σας.
- Τον πρώτο καιρό καλό είναι να αξιοποιήσουμε το Word για τους διαλόγους που αναρτούμε στο Wiki.

- Σε κάθε μας συνάντηση στην τάξη κάθε ομάδα θα παρουσιάζει τους διαλόγους που ετοίμασε.
- Όταν αποφασίσουμε ότι είμαστε έτοιμοι, θα περάσουμε στο Τοονδοο, για να ολοκληρώσουμε το comic, με όποιες αλλαγές επιθυμούμε και στα μη γλωσσικά στοιχεία του.

Τα θέματα που θα μας απασχολήσουν:

Ακολουθεί ένας κατάλογος ενδεικτικών θεμάτων τα οποία συζητήθηκαν κατά την προσέγγιση της Ελένης. Κατά τη διάρκεια της συνεργασίας σας με τα μέλη της ομάδας σας θα επιλέξετε **ποια από αυτά** θα ανιχνεύσετε σε ποιήματα του Καβάφη (ή το αντίστροφο: μελετώντας πρώτα τα ποιήματα, θα βρείτε στοιχεία για τα θέματα αυτά). Στη συνέχεια, θα φτιάξετε τους διαλόγους που εσείς επιθυμείτε.

- Το θέμα του «είναι και του φαίνεσθαι».
- Οι σκηνές πλήθους, πομπές κλπ.
- Η ειρωνεία και η ειρωνική μέθοδος.
- Η στάση του ποιητή απέναντι στη θρησκευτική λατρεία, το θείο κλπ.
- Το θέμα της ενδυμασίας ως στοιχείου ταυτότητας ή παραπλάνησης.
- Το θέμα του χαμένου χρόνου.

- Ο γνωμικός χαρακτήρας του από σκηνής φιλοσόφου.
- Το θέμα των βαρβάρων και των δοκησίσοφων σε αντιδιαστολή με τους πραγματικά σοφούς, τους σοφιστές.
- Το θέμα της ανδρείας και του πολέμου.

Ενδεικτικά ποιήματα προς εξέταση:

Λογοτεχνικά κείμενα εντός σχολικών εγχειριδίων

ΚΝΛ Α΄ Γυμνασίου:

Κ. Π. Καβάφης, «[Δέησις](#)».

ΚΝΛ Β΄ Γυμνασίου:

Κ. Π. Καβάφης, «[Στην Εκκλησία](#)».

Κ. Π. Καβάφης, «[Θερμοπύλες](#)».

ΚΝΛ Γ΄ Γυμνασίου:

Κ. Π. Καβάφης, «[Στα 200 π.Χ.](#)».

ΚΝΛ Α΄ Λυκείου:

Κ. Π. Καβάφης, «[Αλεξανδρινοί βασιλείς](#)».

Κ.Π. Καβάφης, «[Ιθάκη](#)».

Κ. Π. Καβάφης, «[Ηγεμών εκ δυτικής Λιβύης](#)».

Κ.Π. Καβάφης, «[Η σατραπεία](#)».

Κ.Π. Καβάφης, «[Νέοι της Σιδώνας \(400 μ.Χ.\)](#)».

Κ. Π. Καβάφης, «[Περιμένοντας τους βαρβάρους](#)».

Λογοτεχνικά κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων

Κ. Π. Καβάφης, «[Αιμιλιανός Μονάη, Αλεξανδρεύς, 628-655 μ.Χ.](#)».

Κ. Π. Καβάφης, «[Άννα Κομνηνή](#)».

Κ. Π. Καβάφης, «[Απιστία](#)».

Κ. Π. Καβάφης, «[Από την σχολήν του περιωνύμου φιλοσόφου](#)».

Κ. Π. Καβάφης, «[Ας φρόντιζαν](#)».

Κ. Π. Καβάφης, «[Είγε ετελεύτα](#)».

Κ.Π. Καβάφης, «[Εις τα περίχωρα της Αντιοχείας](#)».

Κ. Π. Καβάφης, «[Εν δήμω της Μικράς Ασίας](#)».

Κ.Π. Καβάφης, «[Εν μεγάλη ελληνική αποικία, 200 π.Χ.](#)»

Κ. Π. Καβάφης, «[Η αρρώστια του Κλείτου](#)».

Κ. Π. Καβάφης, «[Η Δυσaréσκεια του Σελευκίδου](#)».

Κ. Π. Καβάφης, «[Μεγάλη συνοδεία εξ ιερέων και λαϊκών](#)».

Κ. Π. Καβάφης, «[Ο Δαρείος](#)».

Κ.Π. Καβάφης, «[Ο Βασιλεύς Δημήτριος](#)».

Κ. Π. Καβάφης, «[Ο Ιουλιανός εν Νικομηδεία](#)».

Κ.Π. Καβάφης, «[Τα Άλογα του Αχιλλέως](#)».

Κ. Π. Καβάφης, «[Το 31 π.Χ. στην Αλεξάνδρεια](#)».

Κ. Π. Καβάφης, «[Υπέρ της Αχαϊκής Συμπολιτείας πολεμήσαντες](#)»..

Κ. Π. Καβάφης, «[Φιλέλλην](#)».

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ @3

Λίγο πριν από το τέλος της συνάντησης...

Στα παραπάνω συννεφάκια να γράφεις **τρία σύντομα μηνύματα**.

- ✓ Το πρώτο θα απευθύνεται προς τους δύο ποιητές ή προς έναν από αυτούς. Τι θα ήθελες να τους/του πεις μετά τη συνάντησή τους;
- ✓ Το δεύτερο προς τα μέλη της ομάδας σου; Τι θα ήθελες να σχολιάσεις μετά τη συνεργασία σας; Πώς την αξιολογείς;
- ✓ Το τρίτο θα έχει παραλήπτη τον εκπαιδευτικό σου και θα αφορά στον τρόπο που ενσωματώθηκαν οι Τ.Π.Ε στο συγκεκριμένο

σενάριο. Τι σε δυσκόλεψε; Υπήρξε κάποιο σημείο δημιουργικής αξιοποίησής τους;

Z. ΆΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Εφόσον το σενάριο εφαρμοστεί σε τμήμα χωρίς προηγούμενη εμπειρία σε εφαρμογή σεναρίων και ο διδάσκων κρίνει ότι θα είναι καλό να υπάρξει συζήτηση σχετικά με κάποιες πτυχές της εργαλειακής χρήσης των υπολογιστών, προτείνεται να ανατρέξει στο αρχικό σενάριο, να ακολουθήσει κατά τις δύο πρώτες ώρες την εκεί προτεινόμενη διδακτική πορεία και να αξιοποιήσει το αναστοχαστικό [φύλλο εργασίας @1](#), το οποίο παραθέτω και εδώ προς διευκόλυνσή του.

Σε περίπτωση που ο διδάσκων επιθυμεί να καθοδηγήσει περισσότερο τους μαθητές, με τη σκέψη ότι το πλήθος των ποιημάτων που προτείνονται εδώ θα λειτουργήσει ανασταλτικά και θα τους αποκαρδιώσει, μπορεί να εστιάσει τη μελέτη σε ένα θέμα, αυτό του «είναι και φαίνεσθαι». Στην περίπτωση αυτή, θα μπορούσε ο διδάσκων να το χωρίσει σε υποθέματα, ζητώντας από τους μαθητές να το εξετάσουν σε συνάρτηση με την πολιτική ή τη θρησκευτική στάση των ηρώων των ποιημάτων, με το θέμα της ενδυμασίας κλπ. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα περιοριστεί αναγκαστικά και η λίστα των ποιημάτων. Ωστόσο, πιστεύω ότι αν επιλεγεί τελικά η λύση αυτή, η διαμεσολάβηση στην επιλογή του υλικού θα είναι υπέρμετρη και θα χαθεί η ευκαιρία μιας ευρύτερης επαφής των μαθητών με το καβαφικό έργο.

H. ΚΡΙΤΙΚΗ

Γνωρίζαμε εξ αρχής ότι κάποια από τα προτεινόμενα ποιήματα ήταν απαιτητικά και ότι ο αριθμός τους ίσως φαινόταν υπερβολικός για το χρονικό διάστημα που προβλεπόταν να διαρκέσει το σενάριο. Προσπαθήσαμε να αναδείξουμε εξ αρχής ότι τα ποιήματα αυτά προτάθηκαν ενδεικτικά, χωρίς να είναι αναγκαίο να μελετηθούν όλα. Ο καταμερισμός της εργασίας και η αξιοποίηση του Wiki για την παροχή διευκρινίσεων και εκτός του σχολικού χρόνου, επίσης, βοήθησαν να αντιμετωπιστούν αρκετές από τις δυσχέρειες στην ερμηνευτική προσέγγιση ή στη συνεργασία ανάμεσα στα μέλη των ομάδων. Ωστόσο, κάποιοι μαθητές δε βοήθησαν επαρκώς τις ομάδες τους.

Από τη συγκεκριμένη εφαρμογή αναδείχθηκε ακόμη μια φορά μια σημαντική παθογένεια του εκπαιδευτικού μας συστήματος: δημιουργικές εργασίες, όπως αυτή που προβλεπόταν στο σενάριο, απαιτούν χρόνο και μια φιλοσοφία διαφορετική από την κρατούσα στο ελληνικό σχολείο. Αντίθετα, κατά τα τελευταία χρόνια, το τρίτο τρίμηνο μόνο κατ' όνομα μπορεί να χαρακτηριστεί έτσι, καθώς ελέω των προαγωγικών-απολυτηρίων εξετάσεων (και δη του... Λυκείου) η διδασκαλία ολοκληρώνεται κατά το πρώτο δεκαήμερο του Μαΐου. Αν συνυπολογισθούν οι ώρες που διατίθενται σε δραστηριότητες των ημιτυπικών και άτυπων μορφών εκπαίδευσης, αντιλαμβανόμαστε πόσο πιεστικός ήταν ο χρόνος για την παραπάνω εφαρμογή, που έπρεπε, σύμφωνα και με το αρχικό σενάριο, να επιχειρηθεί αφού θα είχε ολοκληρωθεί η μελέτη της *Ελένης* του Ευριπίδη. Κατά συνέπεια, οι ώρες της εφαρμογής περιορίστηκαν κατά μία και τα παιδιά δεν είχαν τον χρόνο (και την ηρεμία) να ολοκληρώσουν το κόμικ.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Καβάφης, Κ.Π. 1989. *Ποιήματα (1897-1933)*. Επιμ. Γ.Π. Σαββίδης. Αθήνα: Ίκαρος.
- Δάλλας, Γ. 1984. *Ο Καβάφης και η δεύτερη σοφιστική*. Αθήνα: Στιγμή.
- Κονδυλόπουλος, Ι. 2014. Αναζητώντας παραλληλίες ανάμεσα στον Ευριπίδη και τον Κ.Π. Καβάφη. Στο Σεμινάριο 40, Πρακτικά 40ού Συνεδρίου της Πανελληνίας Ένωσης Φιλολόγων: *Ευριπίδης, ο «τραγικώτατος των ποιητών» και ο «από σκηνης φιλόσοφος»*. Παράδοση και Νεωτερικότητα (επιμ. Α. Μαστραπάς & Μ. Στεργιούλης), 324-336. Αθήνα: Κοράλλι.
- Lesky, A. 1985 [1964]. *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη.
- Πασχαλίδης, Γ. 2004 [2000]. Κόμικς. Στο *Διαβάζοντας λογοτεχνία στο σχολείο... Μια νέα πρόταση διδασκαλίας*, επιμ. Β. Αποστολίδου, Β. Καπλάνη & Ε. Χοντολίδου, 169-174. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός.

Σεφέρης, Γ. 1994. Κ.Π. Καβάφης, Θ.Σ. Έλιοτ· Παράλληλοι. Στο *Εισαγωγή στην ποίηση του Καβάφη. Επιλογή κριτικών κειμένων*, επιμ. Μ. Πιερής, 141-177.

Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Φρυδάκη, Ε. 2003. *Η θεωρία της λογοτεχνίας στην πράξη της διδασκαλίας*. Αθήνα: Κριτική.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Το πρώτο αναστοχαστικό φύλλο εργασίας, που δεν αξιοποιήθηκε κατά την εφαρμογή.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ @1

Λίγος ανα-στοχασμός... δε βλέπεις

Έως τώρα στο σενάριό μας χρησιμοποιήσαμε τους υπολογιστές με διάφορους τρόπους. Ας συζητήσουμε για τα εξής θέματα:

- Πόσο δημιουργικά αξιοποιήσαμε, στις δραστηριότητες των δύο προηγούμενων ωρών, τους υπολογιστές; Ας αναλογιστούμε σε ποιο βαθμό ήταν απαραίτητη η χρήση τους για καθεμιά από τις δραστηριότητες που πραγματοποιήσαμε.
- Σε ποια σημεία προσέφεραν οι ΤΠΕ κάτι ουσιαστικό στην εργασία μας;
- ✎ Αφού συζητήσετε μεταξύ σας, να υπογραμμίσετε τη φράση που, σύμφωνα με την ομάδα σας, αποδίδει το βαθμό δημιουργικής αξιοποίησης των υπολογιστών κατά τη σημερινή μας συνάντηση.

✓ Οι υπολογιστές χρησιμοποιήθηκαν με:

- πολύ δημιουργικό τρόπο
- αρκετά δημιουργικό τρόπο
- δημιουργικά μόνον σε κάποιες περιπτώσεις
- λίγο δημιουργικά

- ελάχιστα/καθόλου δημιουργικά

Κάτι -φαινομενικά(:)- σχετικό με τα παραπάνω...

- ✎ Με ποιο κριτήριο επιλέχθηκε άραγε η συγκεκριμένη γραμματοσειρά για τα φύλλα εργασίας του σεναρίου μας;

Και κάτι -φαινομενικά(:) άσχετο

- ✎ Στην αρχή της προηγούμενης ώρας έγινε λόγος για την **απροσδόκητη** συνάντηση δύο ποιητών. Πιστεύετε ότι αναφερόμασταν στη συνάντηση του Ευριπίδη με τον Αισχύλο; Γιατί;